

HOOGBOOM en POP's Tactiek der Artillerie en het nieuwe Exercitie-reglement voor de Veld- en Rijdende Artillerie.

Nadat in het voorjaar van 1894 van het herziene Exercitie-reglement voor de Veld- en Rijdende artillerie de onderdeelen II, B en II, C — vormende het tactische gedeelte — waren verschenen, zag in den herfst van hetzelfde jaar van het Leerboek der Tactiek door HOOGBOOM en POP o. a. het hoofdstuk »Tactiek der Artillerie” het licht.

Moet het eenerzijds den schrijvers van genoemd leerboek aangenaam geweest zijn nog vóór de verschijning van hunne Tactiek der Artillerie een nieuw Exercitie-reglement in het leven te zien geroepen, aangezien zij daardoor in de gelegenheid werden gesteld hun werk, dat toch in de eerste plaats de Nederlandsche voorschriften behandelt, naar de van hoogerhand nieuw gehuldigde opvattingen te bewerken — anderzijds moet het voor hen, die belangstellen in onze bereden artillerie, een zeer te waardeeren voorrecht genoemd worden, dat zij reeds kort na de herziene voorschriften in practijk te hebben zien brengen, het zich door de laatst verschenen aflevering van het bovengenoemde Leerboek gemakkelijk zagen gemaakt die voorschriften ook langs theoretischen weg te beoordeelen, nl. door ze te vergelijken met verscheidene buitenlandsche reglementen en door ze te toetsen aan de opvattingen van gezaghebbende schrijvers als HOHENLOHE, LANGLOIS e. a. En te meer mag van een *voorrecht* gesproken worden, wanneer men op dien theoretischen weg geleid wordt door mannen als de schrijvers, die in hun werk — van alleszins bevoegde zijde beoordeeld als een uitstekende, hoogst verdienstelijke arbeid — toonen ook op het gebied der artillerie-tactiek zeer veel gelezen, nauwkeurig vergeleken en met zorg gezift te hebben, en bovendien met de technische details der bereden artillerie goed vertrouwd te zijn.

Hem, die de Tactiek der Artillerie van HOOGBOOM en POP bestudeert, zal het niet ontgaan, dat de schrijvers hier en daar ernstige grieven tegen de in het herziene reglement gehuldigde opvattingen opperen, en dat zij op enkele andere plaatsen — soms door een sobere opmerking — toonen in het Nederlandsche voorschrift een en ander te missen, wat er naar hun oordeel niet in mocht ontbreken. En daar zij nimmer verzuimen hun

afkeurend oordeel op vergelijking met buitenlandsche reglementen te gronden of door aanhaling uit bekende schrijvers te rugsteunen, moet het — althans op den oningewijde — noodzakelijk den indruk maken alsof er aan het nieuwe reglement nog al enkele gebreken kleven.

In het onderstaande zullen de door de Heeren HOOGEBOOM en POP in hun Leerboek aangewezen afwijkingen, die het nieuwe reglement ten opzichte van de elders heerschende opvattingen vertoont, nader worden beschouwd.

De aantekeningen in kleinen druk onder de verschillende punten van de »Evolutiën der batterij» (bladz. 322 en 323) doen zien, dat de buitenlandsche reglementen meer verschillende bewegingen bevatten dan het Nederlandsche voorschrift.

Ons nieuwe reglement geeft niet meer dan strikt noodig is en hiermede is een goed beginsel gehuldigd. Elke evolutie, die voor het gevechtveld of voor de parade niet onontbeerlijk is, moet uit het reglement geweerd worden, want hoe geringer oefeningsstof, hoe grooter waarborg dat het onvermijdelijk noodige grondig zal worden geleerd. Wat in het reglement voorkomt moet worden beoefend; daarmede is tijd gemoeid en aangezien de beschikbare tijd zeer beperkt is, moet alleen het hoog noodige in het reglement worden opgenomen. Om dezelfde reden zullen die evolutiën, die slechts weinig of ondergeschikt voordeel boven de eenvoudigste opleveren, of welker recht van bestaan zich slechts in enkele uitzonderingsgevallen zou doen gelden, tevergeefs in het reglement gezocht worden.

Zoo kunnen het opmarcheeren en het formeeren van de batterij naar beide zijden gerust gerekend worden tot de evolutiën, die zonder bezwaar gemist kunnen worden. De beweging naar beide zijden heeft, boven die naar ééne zijde, het voordeel van iets spoediger afgeloopen te zijn, doch het opnemen van het opmarcheeren en het formeeren naar beide zijden zou oorzaak zijn, dat ook het afmarcheeren en het breken op de middensectie zouden moeten worden voorgeschreven. De beoefening nu van dit alles zou te veel tijd vorderen en de aandacht van de hoofdzaak, de onmisbare evolutiën, afleiden.

Verder is het geenszins noodig — wat het Leerboek op bladz. 321 aangeeft — dat de ontwikkeling in batterij uit *elke* formatie mogelijk is. Voldoende is, wat het Nederlandsche reglement in II, B, 23 aangeeft: »Batterij-stellingen worden uitsluitend ingenomen voor- of achterwaarts uit den marsch in bataille, of wel zijwaarts uit de stukken-colonne» (zie ook: Leerboek bladz. 323). Immers een stelling wordt zoogenaamd gedekt of wel ongedekt ingenomen. In het eerste geval is de stukken-colonne de beste formatie, omdat deze het gemakkelijkst toelaat gedurende den opmarsch de dekking, die het terrein oplevert, te benutten; die colonne wordt geleid achter langs en evenwijdig aan den dekkenden rug of kam, waarna naar de zijde, »naar de flank,» wordt afgelegd. In het tweede geval is de opmarsch het

voordeeligst in bataille uit te voeren, en waar het terrein tot breken van de batterij noodzaakt, zal toch in den regel nog gelegenheid bestaan — al zij het dan ook kort vóór het bereiken van de stelling — de batailleformatie aan te nemen. Alleen voor wat *in den regel* zal voorkomen — voor de normale gevallen — moet het reglement vaste voorschriften geven. Het is waar, er is misschien een geval, waarin de vereischte ruimte tot het vooraf formeeren van de batterij ontbreekt, nl. bij het stelling nemen kort vóór of achter een défilé, maar het is de vraag of het waarschijnlijk is, dat de stelling zóó kort nabij den uitgang van het défilé zal gekozen worden; overigens kan men zich in een dergelijk abnormaal geval behelpen door het commando voor het formeeren van de batterij dadelijk te doen volgen door dat voor het innemen van de stelling, m. a. w., het geheel formeeren niet af te wachten; men redt zich dan zoo goed als de omstandigheden zulks toelaten. Een enkele maal een dergelijk geval te beoefenen, is zeker nuttig en gewenscht, maar het reglement met het oog op een uitzonderingsgeval met een evolutie meer te belasten, is bepaald af te keuren. Exceptioneele gevallen, waarin niet strikt het reglement kan worden gevolgd en waarin men naar eigen oordeel moet handelen, zullen *altijd* voorkomen, ook al voorzag het reglement in nog zooveel mogelijke en onmogelijke gevallen. Het Nederlandsche reglement zegt dan ook in II, C, laatste alinea van punt 2: »Het reglement voorziet in de meest algemeen voorkomende gevallen; omstandigheden kunnen evenwel tot geringe afwijking nopen; in andere gevallen moet de commandant weten hoe te handelen, waarbij het reglement tot algemeen richtsnoer dient.»

Wat op bladz. 316 en 317 van het Leerboek omtrent het »flankenvuur» wordt gezegd, doet vermoeden dat de Schrijvers door dit woord — in het reglement trouwens alleen gebezigd in het commando voor het innemen van een batterijstelling zijwaarts uit de stukken-colonne — eenigszins in de war zijn gebracht en abusievelijk nog gedacht hebben aan het vroegere flankenvuur, dat een wijze van in batterij komen was bij een overvalling op marsch in stukken-colonne. Uit het bovenstaande is reeds gebleken, dat het herziene reglement het oog heeft op het gedekt in stelling komen; II, B, 168 vangt dan ook aan: »De colonne wordt zoo dicht mogelijk achter de lijn van batterij geleid.»

Bij den marsch in bataille van de sectie en van de batterij, in het Leerboek op bladz. 318 en 319 besproken, wordt er op gewezen, dat in de Duitsche, Fransche en Oostenrijksche reglementen de sectiecommandanten den grondslag der richting vormen en de stukscommandanten ten opzichte van hen afstand en tusschenruimte onderhouden; daar is dus in elke sectie de richting op het midden, terwijl hetzelfde beginsel ook in de batterij gehuldigd wordt.

Het Leerboek acht blijkbaar dezen regel beter dan dien van onze bereden

artillerie, die de stukscommandanten met de richting heeft belast. »Blijkbaar,» want de Schrijvers roepen, waar zij het buitenlandsche stelsel citeeren, enthousiast uit: »zoodat de officieren gedurende de beweging de werkelijke aanvoerders zijn van hunnen troep.» Alsof bij ons stelsel de officieren dan niet de werkelijke aanvoerders zijn! Maar het aanvoeren van den troep zit toch niet in het als guide rijden vóór de sectie. Het komt ons voor, dat de Schrijvers bij hun uitroep te veel aan het ten aanval rijden van cavalerie gedacht hebben; daar komt een dergelijk aanvoeren van den troep te pas.

Zonder twijfel moet het als een voorrecht beschouwd worden, dat het herziene reglement omtrent deze aangelegenheid in het van ouds bij ons bestaande geen verandering heeft gebracht. Het behoorlijk gericht marcheeren van een batterij is veel gemakkelijker en dus beter verzekerd, als de richting aan de stukscommandanten is opgedragen, dan wanneer de sectiecommandanten den grondslag der richting vormen. Bovendien — en dat is wel de voornaamste reden, waarom ons stelsel de voorkeur verdient — heeft een sectiecommandant tijdens den opmarsch wel wat anders te doen als alle aandacht nauwgezet op het hem aangegeven richtingspunt of op zijn neven-sectiecommandant te vestigen. Hij moet zijn batterijcommandant in het oog houden, het terrein door zijn sectie te doorloopen gadeslaan, en vooral ook herhaaldelijk toezicht oefenen op zijn stukken, voornamelijk op zijn stukrijders. Er zijn dan ook bij onze bereden artillerie stemmen opgegaan om de sectiecommandanten niet meer vóór hun sectie te doen marcheeren, maar *in* de sectie, ter hoogte van de achterrijders, ja zelfs van de voorwagens. Wel een bewijs, dat onze bereden artilleristen aan het buitenlandsche stelsel niet de voorkeur geven. De redeneering, dat de richting op de sectiecommandanten wel beter zal zijn, omdat de Fransche, Duitsche en Oostenrijksche reglementen dat beginsel toepassen, heeft gelukkig nog niet veel steun gevonden.

De flankmarsch-colonne, in het nieuwe reglement opgenomen (II, B, 109 en fig. 6; Leerboek bladz. 311 en 312, alsmede fig. 102), kan blijkbaar geen genade vinden in de oogen der Schrijvers. Dat flankbewegingen onder bereik van het vijandelijk vuur bij voorkeur vermeden moeten worden, wordt evenals in punt 283 van het Duitsche reglement ook in het Nederlandsche vooropgesteld, nl. in II, C, 52, alwaar de opmarsch naar de stelling wordt behandeld. In welke formatie een flankbeweging *buiten bereik* van het vijandelijk vuur wordt uitgevoerd is tamelijk onverschillig en uit de laatste alinea van punt 191 van het Duitsche reglement, luidende: »Die Zugkolonne dient zu Flankenbewegungen (i. d. Regel ausserhalb des feindlichen Feuers). . .» mag dan ook niet worden gelezen — wat de Schrijvers blijkens den kleinen druk onder *b* op bladz. 311 en 312 doen —, dat de Duitsche Zugkolonne in den regel dient voor flankbewegingen buiten bereik

van het vijandelijk vuur. Het Duitsche voorschrift zegt — na in de voorgaande alinea vermeld te hebben, dat de stukken-colonne o. a. dient tot »Vorwärts-, Rückwärts- und Flankenbewegungen im Bereich des feindlichen Feuers» — eenvoudig, dat de Zugkolonne (in Nederland met den naam van flankmarsch-colonne bestempeld) o. a. dient tot flankbewegingen, die, het zij tusschen haakjes herinnerd, in den regel buiten bereik van het vijandelijk vuur plaats hebben. De scherpe tegenstelling, die de Schrijvers aangeven, nl. flankmarsch-colonne *buiten*, stukken-colonne *onder* bereik van het vijandelijk werpelijke geval vuur, mag uit het Duitsche reglement niet worden afgeleid.

Evenwel moet worden toegegeven, dat het Duitsche reglement de stukken-colonne voor flankbewegingen onder bereik van het vijandelijk vuur in de eerste plaats noemt, en dat HOHENLOHE deze colonne voor dat doel bepaald sterk aanbeveelt. Het is dus slechts de vraag of deze colonne voor het onderwerpelijke geval al dan niet de voorkeur verdient boven de flankmarsch-colonne.

Aangezien voor alle bewegingen onder bereik van het vijandelijk vuur de ondiepe formatiën de beste zijn, zou — alleen daarop lettende — voor de flankbewegingen onder het vuur de stukken-colonne het eerst in aanmerking komen. Deze colonne heeft evenwel het nadeel, dat de stukken te dicht op elkander volgen, om — wanneer een voorgaand stuk schade bekomt, zoodat het den marsch niet kan voortzetten — gemakkelijk te kunnen uitwijken. En aan ongevallen, die tot halt houden noodzaken, zal men juist bij den flankmarsch onder bereik van het vijandelijk vuur blootstaan. Het bedoelde nadeel is op te heffen door uit de stukken-colonne het 2de, 4de en 6de stuk weg te nemen en deze *dicht* naast het 1ste, 3de en 5de stuk te doen marcheerden, zoodat de diepte van de formatie toch nog slechts zeer gering blijft. Deze gedachtengang leidt vanzelf tot de Nederlandsche flankmarsch-colonne of de Duitsche Zugkolonne. Bovendien heeft een dergelijke colonne voor flankbewegingen nog dit voordeel, dat zij den vijand een doel oplevert, dat op een breedte van 111^{\times} twee gaten elk van 27^{\times} vertoont. Nu zegt wel de Kolonel VON DRESKY, door HOHENLOHE in zijn *Mil. Briefe über Artillerie*, bladz. 211, aangehaald: »Es kommt nicht auf die Länge der Kolonne an, wenn man dem Feinde die Flanke bieten muss, denn rechts und links schießt man nicht vorbei . . . ,» maar dit »niet rechts und links vorbeischiessen» is alleen juist bij het vuren tegen een stilstaand doel, waar de gaten ter plaatse blijven, doch valt in duigen, wanneer die gaten naar rechts of links verschuiven, zooals gedurende een flankmarsch het geval is.

Dat de 1ste afdeling van den gevechtstrein bij de flankmarsch-colonne marcheert in de dieptespreiding van het vuur, dat op de stukken is gericht (zie: Leerboek bladz. 312, noot 1), valt niet te ontkennen. Men moet evenwel — alvorens den staf te breken over de plaats waar het reglement die voertuigen doet marcheerden — bedenken, dat de flankbeweging dikwijls reeds voorafgegaan zal zijn en altijd gevolgd zal worden door een marsch

in bataille, waarbij de plaats van de 1ste afdeeling van den gevechtstrein is 125^x achter de stukken. Uit den marsch in bataille tot een flankbeweging overgaande, komen dus de caissons vanzelf op dien afstand zijwaarts van de stukken, en wil men — na den flankmarsch tot den opmarsch in bataille overgaande — de 1ste afdeeling van den gevechtstrein dadelijk weder op hare plaats doen marcheeren, dan is het noodig haar gedurende de flankbeweging op den afstand van 125^x zijwaarts van de stukken te houden.

Intusschen is de gegronde grief, dat de caissons in de dieptespreiding van het vuur voor de stukken bestemd marcheeren, weg te nemen door het hoofd van de 1ste afdeeling van den gevechtstrein te brengen ter hoogte van den staart der door de stukken gevormde sectiën-colonne, waardoor bij het hernemen van den marsch in bataille de caissons toch achter een vleugel — alleen slechts den andere — zullen volgen.

Terwijl op bladz. 323 van het Leerboek als regel voor de evolutiën van de afdeeling onder vijandelijk vuur terecht wordt aangegeven, dat elke batterij zelfstandig de vereischte beweging uitvoert, wordt er op bladz. 313 het Nederlandsche reglement een verwijt van gemaakt, dat het geen manoeuvreervormen voor het gevechtveld kent. Dat is met elkaar in strijd. Immers — waar geen evolutiën noodig worden geoordeeld, bestaat ook geen behoefte aan manoeuvreervormen.

Een eenhoofdige aanvoering van de batterijen — op bladz. 313 volkomen juist als groote voordeelen opleverende geciteerd — is geenszins uitgesloten, al manoeuvreert de afdeeling niet als één tactisch geheel, doch komt even goed, ja beter tot haar recht, wanneer de batterijen elk zelfstandig naar ontvangen bevelen handelen.

De afdeeling in bataille als bewegingsvorm onder het vijandelijk vuur (zie: bladz. 314, 3de) en de linie van batterij-colounes als manoeuvreervorm (zie: 4de) zijn formatiën, waaraan ons reglement geen behoefte heeft. De parade zij hier buiten beschouwing gelaten; met betrekking daarop bevat ons reglement voor de afdeeling afzonderlijke bepalingen in II, B, 200—226. Trouwens op bladz. 313 en 314 van het Leerboek wordt ook alleen op het gevechtveld gedoeld.

Thans nog enkele opmerkingen van ondergeschikt belang.

Hoewel op bladz. 292 van het Leerboek de op nul getempeerde granaatkartets wel wordt genoemd, is op bladz. 294 alleen de kartets als het aangewezen projectiel tot het afslaan van een rechtstreekschen aanval vermeld, en alzoo verzuimd te doen blijken, dat volgens het Nederlandsche reglement (I, B, 172 en 173) daartoe vooraf de op nul getempeerde granaatkartets wordt gebezigd.

Op bladz. 310 is voor de minimum tusschenruimte van de stukken eener

sectie in bataille en in batterij 10^{\times} aangegeven, terwijl zulks volgens II, B, 8 en 9, 15^{\times} moet zijn. De in noot (1) aangehaalde § 133 van I, B geeft 10^{\times} als minimum tusschenruimte der stukken bij de *oefening* met een batterij te voet, en deze overschrijding van het op het gevechtveld toegelaten minimum zal met het oog op de dikwijls beperkte ruimte, bij exercitiën in parken of op binnenplaatsen van kazernes beschikbaar, veelal noodzakelijk blijken te zijn.

Bij de batailleformatie van de batterij (bladz. 311) is verzuimd de minimum tusschenruimte van 15^{\times} aan te geven; deze toch kan, volgens II, B, 9 (zie ook: fig. 2, bladz. 66 en 67), worden genomen om een batterijstelling met de overeenkomstige tusschenruimte in te nemen of omdat er reeds gedurende den marsch gebrek aan ruimte bestaat. Bij den gevechtsvorm van de batterij (bladz. 313) is omtrent de tusschenruimte niets vermeld. Deze is volgens II, B, 8, normaal 23^{\times} met een maximum van 40^{\times} en een minimum van 15^{\times} , terwijl bij normale tusschenruimte en daarboven het eene stuk hoogstens 10^{\times} , gerekend van monding tot monding, vóór het andere mag staan.

Op bladz. 313 is medegedeeld, dat de splitsing van den gevechtstrein in een 1ste en een 2de afdeeling vervalt en de geheele gevechtstrein wordt samengetrokken, wanneer op ongeveer 300 M. van de stelling een dekking wordt aangetroffen, waarachter voldoende ruimte is om de vereenigde voertuigen op te stellen (zie ook: bladz. 353) en daarop volgt: »In onze terreinen zal de vereeniging van den gevechtstrein dan ook regel zijn.» Dit is niet recht duidelijk. Het geval van niet-splitsing toch is blijkbaar een uitzonderingsgeval (zie: II, C, 69), want alleen wanneer het toeval wil, dat er op ongeveer 300 M. van de stelling een geschikte dekking voor den vereenigden gevechtstrein bestaat, wordt het samentrekken toegelaten. Immers — is de afstand van de dekking noemenswaard kleiner, dan zou het gevaarlijk zijn de 2de afdeeling zooveel naar voren te brengen; wordt omgekeerd een geschikte dekking eerst op grooteren afstand aangetroffen, dan zou de 1ste afdeeling te ver van de linie der stukken zijn verwijderd. Dat op niet veel meer of minder dan 300 M. van de stelling juist een dekking voor den geheelen gevechtstrein wordt gevonden, zal tot de zeldzaamheden behooren en dat die uitzondering zich in onze terreinen meer zal voordoen dan elders, vereischt nadere toelichting.

Onmiddellijk volgende op dien zin over onze terreinen wordt een der gevallen genoemd, waarin de 1ste afdeeling van den gevechtstrein haar caisson-achterwagens niet doet oprijden en dus de voorwagens der stukken in de stelling blijven; één der gevallen, want er zijn er nog twee bovendien, nl.:

1°. indien met het oog op de nabijheid des vijands het verwijderen van de voorwagens der stukken gevaarlijk is te achten, en

2°. in geheel open terrein, waar binnen 500 M. van de stelling volstrekt

geen gelegenheid bestaat de voorwagens der stukken ook slechts eenigszins gedekt op te stellen (zie: II, C, 66 en 67).

Volgens het Nederlandsche voorschrift (II, B, 192) is de onderlinge afstand der batterijen in de gesloten sectiën-colonne van de afdeeling op marsch 30^x . Het Leerboek geeft op bladz. 313 aan 10^x , doch dit is de afstand in de gesloten manoeuvreercolonnes voor de parade voorgeschreven (II, B, 208).

Waar op bladz. 314 de op het gevechtveld te bezigen gangen worden besproken, leest men ten slotte »dat de artillerie trachten moet de gevaarlijke vuurzonen met de grootst mogelijke snelheid te passeeren, TEN EINDE HET IN BATTERIJ KOMEN TE VERZEKEREN.» Daarmede wordt het voorgesteld alsof bij een opmarsch onder het vuur *door* de grootst mogelijke snelheid het in batterij komen wordt verzekerd; dat is geenszins altijd het geval. Het Nederlandsche reglement geeft in II, C, 53 (op bladz. 350 overigens nauwkeurig weergegeven) dienaangaande de juiste voorschriften door er op te wijzen, dat, waar het terrein bij het overschrijden in galop het gevaar voor het storten van een paard of voor het omvallen van een stuk doet verwachten, het in batterij komen van alle stukken niet is verzekerd, zoodat in zulk een geval overwogen moet worden of het voordeel, van zich korter bloot te stellen aan het vuur, opweegt tegen het gevaar van een tijdelijke vermindering van het aantal stukken.

De opmerking op bladz. 315, dat het Nederlandsche reglement geen bepaalde teekens, door den batterijcommandant ter vervanging van zijn commando's te bezigen, voorschrijft in tegenstelling met de Duitsche, Fransche en Oostenrijksche reglementen, die dat wel doen, klinkt eenigszins als een verwijt. Toch moet het ontbreken van vaste teekens niet als een leemte in ons reglement worden aangemerkt. Immers — bij elke batterij zal de kapitein naar zijn eigen inzichten eenige teekens vaststellen. Schrijft het reglement er eenige voor, altijd zal een bepaalde batterijcommandant er meer of minder of wel gewijzigde wenschelijk achten; hem kan in dit opzicht zonder het minste bezwaar vrijheid gelaten worden, en in alle zaken, waar binden aan een voorschrift niet bepaald noodzakelijk is te achten, moet men — vooral aan personen van de positie als een batterijcommandant — de vrije hand laten. Daarbij komt dat een juiste doch korte omschrijving van teekens niet zoo gemakkelijk is.

Op bladz. 319 wordt onder *f*, 1°. medegedeeld, dat in sommige buitenlandsche reglementen de frontverandering om een batterij, in bataille stilstaande, een ander front te doen innemen, niet voorkomt. Toch kan deze frontverandering noode in het reglement gemist worden. Wanneer op een parade de troepen ter bijwoning van eene plechtigheid de zijden van een vierkant moeten innemen, kan de artillerie een frontverandering als boven bedoeld te verrichten hebben; ook na afloop, als zij weder haar vroegere opstelling moet hernemen, komt een dergelijke beweging voor; vandaar dat ons reglement in II, B terecht de punten 114—116 bevat (zie: de

fig. 109 en 110 van het Leerboek). In andere buitenlandsche reglementen zijn deze frontveranderingen vervangen door zwenking der geheele batterij, doch in het voordeel van de Nederlandsche wijze pleit:

1°. dat zij gemakkelijker is uit te voeren, daar elk stuk op zichzelf marcheert, terwijl een behoorlijk gericht omkomen van de geheele batterij niet dan na veel oefening is te verkrijgen;

2°. dat met haar de beweging vlugger is verricht;

3°. dat zij de batterij nauwkeuriger op de in te nemen plaats zal brengen, omdat het spilstuk tevoren op het gewenschte punt wordt opgesteld.

De frontverandering onder *f*, 2°. bedoeld, om de in bataille marcheerende batterij van front te doen veranderen, kent ons reglement niet en daaraan bestaat ook geen behoefte, aangezien door het veranderen van strekking (II, B, 118, zie: punt *d* van het Leerboek) veel vlugger en gemakkelijker in een nieuw front kan worden gemarcheerd.

Het gestelde bovenaan op bladz. 320 had blijkbaar moeten gedrukt zijn onder 3°.; de aangehaalde punten van de Duitsche, Oostenrijksche en Fransche reglementen toch hebben alle betrekking op frontveranderingen van de in gevecht staande batterij (Fransche reglement evenwel 292 en niet 294). De frontverandering in het Leerboek sub 2°. behandeld wordt aangetroffen in het Duitsche reglement 202, Oostenrijksche reglement 664 en Fransche reglement 225.

Op bladz. 321 wordt onder »B. Evolutiën” als algemeene regel beweerd, dat de formatieveranderingen, zoowel van de plaats als in beweging, zoo eenigszins mogelijk op gelijkkluidende commando's moeten worden verricht, zoodat — waar later onder »1. Evolutiën der sectie” blijkt, dat het Nederlandsche reglement dien regel niet huldigt — door verschillende waarschuwingscommando's aan te geven alnaargelang de sectie stilstaat of in beweging is — wederom een minder vleidend licht geworpen wordt op het nieuwe voorschrift. Maar het is slechts de vraag of wat de Schrijvers als noodzakelijk gelieven aan te merken, werkelijk gewenscht is; de gelegenheid om in commando's en orders, alsmede bij besprekingen afmarch te kunnen onderscheiden van breken en formeeren van opmarch, kan in menig geval van nut zijn. Bij de batterij zijn de commando's voor het breken niet op overeenkomstige wijze als bij de sectie te onderscheiden van die voor den afmarch, omdat aangegeven moet worden of in stukken- dan wel in sectiën-colonne moet worden gebroken.

Voor hen, die bij de bestudeering van de besproken paragrafen 3 en 4 van het hoofdstuk »Tactiek der Artillerie” de aangehaalde punten of paragrafen van het Exercitie-reglement willen naslaan, zij ten slotte opgemerkt, dat de Schrijvers de verdeling van de Scholen te voet in A »Zonder geschut” en B »Met geschut” blijkbaar over het hoofd hebben gezien, tengevolge waarvan overal waar zij I aanhalen, daarachter B gedacht moet worden.

Voorts staat op bladz. 331, in regel 3 v. b., abusievelijk *bladz. 149—150*, in plaats van punt of § 149—150; terwijl in noot (1) op bladz. 351 de verwijzing naar II, B, § 79 blijkbaar moet luiden: II, C, 63.

H. KEMPER,
Kapitein der Artillerie.

Bussum, December 1894.

Naschrift.

Dat onze arbeid in de militaire literatuur onopgemerkt zou voorbijgaan, hebben wij allerminst verwacht en, ronduit gesproken, ook niet gewenscht, omdat — met de omstandigheid voor oogen, dat aan elken menschelijken arbeid feilen kleven — wij het een voorrecht achten van de critische beschouwingen onzer kameraden kennis te mogen nemen. Wij waren er evenwel niet op voorbereid, naast zoo menig bewijs van instemming en aanmoediging, het verwijt te zullen hooren, dat in de voorafgaande studie in de eerste en voornaamste plaats tot ons wordt gericht, namelijk het nieuwe exercitieglement voor de veld- en rijdende artillerie aangevallen — lees: veroordeeld — te hebben.

Om alleszins begrijpelijke redenen, voortvloeiende uit de bestemming waarmede ons werk geschreven werd, hebben wij juist zorgvuldig getracht alles, wat naar eene critische beschouwing der Nederlandsche reglementen zweemde, in onzen arbeid te vermijden. Voor de §§ 3 en 4 van het IIIde Hoofdstuk zijn wij, wat zulks betreft, geheel geslaagd.

De gevoeligheid, welke zoo duidelijk uit het opstel van den Heer KEMPER spreekt, is ons dan ook te eenenmale onverklaarbaar. Acht hij door eene bloote vergelijking van hetgeen in eenige buitenlandsche reglementen en in het onze is voorgeschreven, dus door het tegen elkander overstellen van verschillende opvattingen, het Nederlandsche reglement zoozeer bedreigd, dat hij, die in de reglementen-commissie zitting nam, ter verdediging daarvan op deze wijze de pen opneemt, dan laten wij die handeling geheel voor zijne rekening. Meer willen wij van de algemeene strekking van zijn betoog niet zeggen.

Wenden wij ons thans tot de opmerkingen, door den Heer KEMPER gemaakt, dan wil het ons toeschijnen, dat deze onderscheiden kunnen worden in die, welke geheel van tactischen aard zijn en die, welke alleen op drukfouten betrekking hebben.

Hoe gaarne wij den Heer KEMPER ten opzichte der eerstgenoemde te woord zouden staan, meenen wij vooralsnog te moeten voldoen aan den wensch van de *Redactie* van *De Militaire Spectator*, die ons verzocht daarop voorshands geen repliek te leveren, omdat in dezelfde aflevering van dit tijdschrift eene grondige bespreking van het exercitieglement voor de

veld- en rijdende artillerie geplaatst zal worden, waarin o. a. het meeren-deel der aangevochten punten behandeld wordt, en welk opstel wij, naar de Redactie verzekert, met vertrouwen tegemoet kunnen zien. Toch moet ons reeds hier de opmerking van het hart — waartoe wij thans door het opstel van den Heer KEMPER gedwongen worden — dat het reglement blijkbaar met de tactische begrippen en beginselen van den tegenwoordigen tijd op een min of meer gespannen voet schijnt te leven.

En wat nu de drukfouten aangaat, zoo zijn wij den Heer KEMPER dankbaar op enkele dezer onze aandacht gevestigd te hebben. Van deze gelegenheid meenen wij dan ook gebruik te mogen maken om tot hen, die ons leerboek bezitten, het verzoek te richten daarin de volgende wijzigingen te willen aanbrengen:

bladz. 310: in noot (1) te lezen § 133 en § 175, enz., in plaats van § 133;

bladz. 313: regel 6 v. o., 10^x te veranderen in 30^x.

bladz. 320: de regels 1 tot en met 4 v. b., te laten volgen onder regel 12 v. b. en het cijfer 294 te veranderen in 292;

bladz. 331: regel 3 v. b., § 149—150 in plaats van bladz. 149—150;

bladz. 351: het teeken van noot (1), regel 5 v. b. te plaatsen achter het woord »openen» van regel 8 v. o. en in die noot het cijfer 79 te veranderen in 78.

Hoe de Heer KEMPER er aan denken kan, dat wij in een Leerboek der Tactiek de Scholen te voet »zonder geschut» behandelen of zelfs maar terloops vermelden zouden, is ons een raadsel.

Waar hij ons voorts in tegerstelling met onszelf tracht te brengen door te wijzen op hetgeen, betrekkelijk de evolutiën der afdeeling op de bladz. 313 en 323 is neergeschreven, verliest hij uit het oog, dat het eerste *onze bijzondere meening* inhield, het laatste daarentegen *een uittreksel van het reglement* was. Wanneer hij zich de moeite had willen geven het artikel op te slaan, dat wij in een noot op bladz. 324 aanhaalden, dan zou hij hebben kunnen begrijpen, dat wij daarmede de aandacht trachtten te vestigen op andere meeningen dan die, welke in het reglement zijn neergelegd, en dit te eer omdat gene uit historische leering voortvloeiden of op practische ervaring berustten.

Ook omtrent het »aanvoeren van den troep gedurende de beweging in het vijandelijk vuur» huldigt de Heer KEMPER — hetzij hier terloops reeds gezegd — eigenaardige begrippen. Hoe daarbij in de eerste plaats sprake kan zijn van herhaaldelijk toezicht oefenen op de stukken, de stukrijders, enz., ja zelfs van het in de sectie ter hoogte van de voorwagens rijden, is niet goed te begrijpen. Dat moge op het exercitieveld voorkomen, alhoewel dit alles o. i. nog niet bepaald uitsluitend tot den werkring der sectiecommandanten behoort, maar op het gevechtveld en onder het vijandelijk vuur. . . . ? Heeft de Heer KEMPER dan HOFFBAUER's en VON SCHELL's

tactische studiën niet gelezen? Nam hij geen kennis van het in batterijkomen van de Fransche garde-artillerie op den uitersten vleugel bij St. Privat? Leefde hij, als bereiden artillerist, niet mede, waar de Saksische artillerie op dienzelfden vleugel onder een hevig vijandelijk vuur voorwaarts van stelling veranderde? En wat zegt hij wel van de handelingen der Pruisische en Beiersche artillerie bij Loigny?

Het aantal dergelijke voorbeelden is trouwens legio; overal wordt hetzelfde beginsel gevolgd, zoowel wat de aanvoering als de snelheid van beweging geldt. In verband daarmede valt ook op hetgeen wij aangaande dit laatste punt opmerkten, een ander licht en wij hopen, dat het voorafgaande den Heer KEMPER zal overtuigen, dat geenszins vit- of bedilzucht ons tot afwijkende meeningen leidden, waar deze niet waren te ontgaan, maar dat wij zooveel mogelijk getracht hebben de practijk van het gevechtsveld, zooals die uit de historie kan worden afgeleid, tot grondslag van ons betoog te bezigen ten nutte van het wapen, waartoe hij de eer heeft te behooren.

Het gebruik van de op nul getempeerde granaatkartets kan de Heer KEMPER voorts op de bladz. 327 en 328 vinden. Ter plaatse, waar hij eene omissie meende te kunnen constateeren, werd het karakter van elk projectiel op zichzelf beschouwd, zoodat het door hem bedoelde daar minder juist geplaatst geweest zou zijn.

Wat de tusschenruimten der stukken aangaat, wordt hij verzocht de fig. 99 en 103 op plaat X te raadplegen.

Als men voorts uit het reglement zou kunnen afleiden, dat de kleinste tusschenruimte onder bijzondere omstandigheden 10^x zou mogen bedragen — welke vrijheid wij ons veroorloofd hebben — zoo zouden wij dat een voordeel achten.

Wij willen dan ook volstaan met zijne aandacht te vestigen op de omstandigheden, welke op 6 Augustus 1870 nabij Gunstett aan Duitsche zijde voor het bezigen van zeer kleine tusschenruimten pleitten. Het is trouwens een zeer denkbaar geval, dat voor de artillerie slechts een beperkte ruimte tot opstelling van haar geschut wordt aangetroffen. Geringe tusschenruimten zijn in die omstandigheden verkieslijker dan het uitvallen van vuurmonden (batterijen), die wegens gebrek aan ruimte tot zwijgen gedoemd zouden zijn.

Ten slotte bevelen wij ons bij hen, die het wel met onzen arbeid meenen, bij voortdoring voor opmerkingen aan.

A. HOOGEBOM.

G. J. C. A. POP.

Breda
's Gravenhage, Januari 1895.

REGLEMENTSWIJZIGING BIJ DE BEREDEN ARTILLERIE.

Grondige bekendheid met het wezen der bereden artillerie, gepaard aan tactisch juist inzicht, leiden als vanzelf tot de erkenning van hoe overwegend groot belang de werkzaamheid van het kanon op het oorlogsveld kan wezen, niet het minst bij een leger als het onze, dat met jonge, in den krijg onervaren troepen te velde zal trekken, ais te eeniger tijd een uiterste krachtsinspanning van het Nederlandsche leger geëischt zal worden.

Miskerning van de waarde en de eischen van dat wapen — zoo zullen wij het toch wel mogen noemen? — geringschatting van den krachtigen steun, welken het aan 's lands verdediging kan schenken, behoeft men gelukkig alleen te verwachten van oppervlakkige beoordeelaars, die gewoon zijn zonder ernstig nadenken, in's Blauwe hinein, een, op geen enkele aannemelijke beweegreden gegrond oordeel te vellen. Het aantal derzulken is intusschen te klein, dan dat het noodig zou wezen het met hen ernstig op te nemen.

Hij, die de tactische werkzaamheid der bereden artillerie in den boven aangegeven zin waardeert, zal ook gereedelijk inzien, dat deze — afhankelijk van verschillende factoren, als: personeel, materieel, paarden, oefening, enz. — in hooge mate beheerscht wordt door den inhoud der reglementen, welke die werkzaamheid regelen. Vandaar de zeer gewettigde belangstelling, welke de jongste reglementswijziging bij dat wapen in grooter en kleiner kring heeft gewekt.

Het was immers een reeds lang erkend feit, dat die reglementen, door de tactische evolutie der laatste jaren achterhaald, niet meer op de hoogte van hunnen tijd waren; ja, door velen werd zelfs beweerd, dat het niet noodzakelijk geweest ware te wachten tot het oude reglement was uitverkocht om tot het samenstellen van een nieuw over te gaan. De bereden artillerie zelf gevoelde elken dag te meer, dat wat zij in het hedendaagsche gevecht leveren moest, met het bestaande reglement niet meer bereikt kon worden.

De mindere bruikbaarheid van het oude reglement was aan verschillende oorzaken te wijten, waarvan wij als de voornaamste noemen:

1°. dat het van een tactisch standpunt beschouwd niet meer op de hoogte van den tijd was ;

2°. dat de redactie door hare breedsprakigheid allerminst voldeed aan de eerste eischen, welke men aan een reglement stellen moet, nl.: korthed en duidelijkheid ;

3°. dat het een overmaat van, voor het gevecht onbruikbare leerstof bevatte, wat des te nadeeliger werkte, omdat korte oefeningstijd, gepaard aan de hoogere eischen, welke door het meer samengestelde materieel aan den artillerist gesteld werden, vóór alles eenvoud gebiedend vorderden ;

4°. dat tengevolge van herhaalde wijzigingen en toevoegingen alle eenheid verloren was gegaan en de verschillende deelen van het reglement een totaal gemis aan overeenstemming toonden.

Dit waren dan ook de klippen, welke bij eene reglementswijziging vóór alles onteild moesten worden !

Toen wij »I. Scholen te voet» opsloegen en, na negen bladzijden inhoudsopgave (1) doorworsteld te hebben, de inleiding lazen, ontwaarden wij tot ons groot genoegen, dat deze een vrij getrouwe, zij het ook niet altijd evengoed verzorgde vertaling inhield van de »Einleitung» van het Deutsche veldartillerie-reglement, 1892 (2).

Tot ons genoegen herhalen wij, omdat — gelijk elkeen, die onbevooroordeeld is, ons gaarne zal toegeven — dit reglement, zoowel wat inhoud als redactie betreft, tot model kan strekken aan elkeen, die een reglement voor de bereden artillerie wenscht te ontwerpen, en die inleiding ons dus deed hopen, dat dezelfde geest van eenvoud, duidelijkheid en zaakrijkheid, welke het Deutsche in elken regel ademt, ook in het Nederlandsche zou worden teruggevonden. Wij moeten tot ons leedwezen reeds hier verklaren, dat die hoop helaas niet verwezenlijkt is geworden. Men heeft zich blijkbaar niet kunnen losmaken van het oude, zoo terecht veroordeelde reglement !

In de hieronder volgende regelen zullen wij alleen bespreken II B. Manoeuvreeroefeningen en II C. Het gevecht (3).

II B. *Manoeuvreeroefeningen.*

Reeds deze benaming is niet vrij van bedenkingen ; oefeningen in het manoeuvreeren zijn de in dit deel beschrevene zeer zeker niet, althans niet alle. Ware dit zoo, dan mochten er alleen manoeuvreervormen in voorkomen, d. z., vormen, die ten doel hebben troepenafdeelingen (hier batterijen of afdeelingen) met een bepaald tactisch doel en binnen 's vijands

(1) Van de 5 thans verschenen boekjes zijn ongeveer 25 bladzijden hieraan gewijd.

(2) Dit reglement is in 1893 en 1894 gewijzigd, doch de inleiding bleef onveranderd.

(3) Wij wijzen in het voorbijgaan op de hoogst onpractische indeeling van het reglement in: I A, I B, II A I, II A II, II A III, II B en II C.

vuurbereik op het gevechtveld te verplaatsen, dan mochten er dus geen marsch-, verzamel- en gevechtvormen in voorkomen, wat wel het geval is.

Moge het nu wellicht kleingeestig schijnen tegen een benaming strijd te voeren, zoo willen wij er toch op wijzen, dat in een reglement — en dat is juist het moeilijke, aan het samenstellen daarvan verbonden — van den eersten tot den laatsten regel geen woord te veel mag voorkomen, dat elk woord zuiver moet uitdrukken, wat men wenscht te zeggen, dat alle denkbeelden scherp geformuleerd moeten zijn en geen enkele uitdrukking aanleiding tot twijfel of misverstand mag geven. Legt men er zich op toe *kort* en *bondig* te zijn, dan eerst vervalt *die* breedsprakigheid, welke in een reglement — het hoogste bevel — evenals in alle andere bevelen zoozeer misplaatst is. Hoe kan men van hoogere en lagere aanvoorders korte en duidelijke orders eischen, als het reglement zelf het voorbeeld van het tegendeel geeft.

Kort en bondig en vooral eenvoudig! Een reglement kan niet te eenvoudig zijn.

BRONSART VON SCHELLENDORF zeide eens — en zijn woorden zijn ons als uit het hart genomen —: »Als de reglementen niet eenvoudig zijn, worden zij geminacht, omdat zij te uitgebreid en te verward zijn om behoorlijk gekend te worden. De overmaat van reglementeering leert iedereen stelselmatig met het reglement geen rekening houden, daar zelfs de meest nauwgezette het niet in allen deele kunnen opvolgen. De kostbaarste eigenschap van het reglement — de regelmaat — verandert daardoor in een onverdragelijke fout, die het initiatief en de werkzaamheid vernietigt om routine en slendriaan daarvoor in de plaats te stellen, die bevelvoering en leiding verandert in het toepassen van bepalingjes en voorschriftjes, die zich gewoonlijk toch niet aan de omstandigheden aanpassen.»

Tot ons leedwezen ontmoeten wij in dit gedeelte nog een sectieschool, omdat die naar onze meening in een hedendaagsch reglement niet meer thuis behoort. Het is mogelijk, dat zij vroeger, toen zooveel minder geleerd moest worden, een welkome aanvulling voor het oefeningstableau opleverde, thans, nu geen batterijcommandant zal kunnen beweren, dat de tijd, voor de oefening der militie beschikbaar, niet zeer krap is toegemeten, moet alles wat niet strikt noodzakelijk is, alles wat onnoodigen tijd vordert van het tableau der oefeningen verdwijnen. Tot die overtolligheden rekenen wij de sectieschool, omdat de bewegingen, die daarin geleerd worden, zonder eenig bezwaar door den batterijcommandant aan 2 of 3 sectiën gelijktijdig onderwezen kunnen worden, mits slechts de stukrijderschool degelijk beoefend is geworden. En wie meenen mocht, dat het 'tzelfde is, of die beginselen in de sectie- of in de batterijschool geleerd worden, wijzen wij er op, dat bij de laatste methode onwillekeurig het gelijktijdig uitvoeren der verschillende bewegingen voor stukken en sectiën aangeleerd wordt,

wat in het tegengestelde geval in de batterijschool nogmaals geschieden moet. Bezwaren zijn aan de door ons voorgestane methode evenmin verbonden; wanneer men de oefeningen eener Duitsche batterij, waar de sectieschool eveneens gemist wordt, eens aandachtig heeft gadegeslagen, zal men dit gereedelijk moeten toegeven. Het voordeel, dat sommigen vroeger aan de sectieschool toekenden, nl. dat zij een oefenschool voor jonge officieren was, zal men aan de tegenwoordige, waarin bovendien de sectiecommandant tevens onderwijzer is, zelfs niet meer kunnen toekennen.

Tot toelichting van hetgeen wij hiervoren omtrent het gemis aan kortheid opmerkten, diene het volgende.

In de sectieschool wordt twee-, in de batterijschool driemaal het in beweging stellen van een afdeeling, hetzij in bataille, hetzij in een of anderen colonnevorm omschreven en evenzoovele malen het halt houden, wanneer men de beweging wil doen eindigen. Wanneer men nu de bepalingen omtrent de richting gedurende den marsch en het richten (aanrukken), na het staken der beweging, onder de algemeene opmerkingen had samengevat, dan zal men wel willen toegeven, dat hierdoor bekorting verkregen had kunnen worden.

Dezelfde uitkomst ware te verkrijgen geweest, indien men voor op- en afmarschen — hetzij deze stilstaande dan wel in beweging zijnde uitgevoerd worden — eenzelfde beginsel en vooral eenzelfde commando had willen stellen. Dit is, zooals wij nader hopen aan te toonen, volstrekt niet onmogelijk en leidt ongetwijfeld tot vereenvoudiging, nog daargelaten het voordeel, dat het aantal commando's vermindert. Welken redelijken grond kan men er voor aanvoeren, dat men stilstaande spreekt van: afmarschen en opmarschen en in beweging zijnde van: breken en formeeren, alsof men niet in beide gevallen afmarcheerde of brak dan wel opmarcheerde of formeerde, naarmate men aan het eene of het andere woord de voorkeur wil schenken (1).

Ook hadden wij gaarne gezien, dat men bij de bereden artillerie eindelijk het beginsel van de richting op de officieren had omhelsd, d. w. z., in de batterijschool op de sectiecommandanten, in de afdeelingschool op de batterijcommandanten. Wij begrijpen waarlijk niet, evenmin als wij het te voren ooit begrepen hebben, waarom men tempo en directie, waarop voor het juist uitvoeren der verschillende bewegingen zooveel aankomt, niet in de eerste plaats aan de officieren zou toevertrouwen en waarom deze bij de bereden artillerie niet evengoed zouden kunnen, wat hunne collega's bij de cavalerie onder zooveel moeilijker omstandigheden moeten uitvoeren. Want ontegenzeggelijk heeft de minste fout in tempo en directie bij het laatstgenoemde wapen een oogenblikkelijk veel storender invloed dan bij het eerstgenoemde.

(1) Men is zelfs zoover gegaan, dat in het reglement wordt aangegeven hoe men uit de marsch- (stukken) colonne stilstaande opmarcheert. Als dat geen overtolligheden zijn!

Is het bijv. niet zeer oneigenlijk, dat bij het veranderen van strekking, wat op het gevechtveld onder het vuur des vijands meermalen noodig kan en zal zijn, opdat bij het in batterij komen de gewenschte frontlijn werkelijk ingenomen wordt, de richtige uitvoering van deze hoogst gewichtige beweging (zie II C, 35, b, 3de alinea) geheel in de hand ligt van een stukscommandant — en dan nog wel van den commandant van een vleugelstuk —, waardoor elke door hem begane fout in richting al dadelijk een groote afwijking voor de andere stukken tengevolge heeft. Zou die taak niet beter aan een sectiecommandant toevertrouwd zijn?

Daarbij komt, dat de richting op de sectiecommandanten ontegenzeggelijk het gemakkelijkst en het meest in het belang eener behoorlijke richting is, want iedereen zal wel willen toegeven, dat het eenvoudiger is, indien de 3 sectiecommandanten onderling richten en de beide stukscommandanten in elke sectie afstand en tusscheurruimte van hun commandant houden, dan wanneer 6 stukscommandanten, elk met een voorspan naast zich, dat zijn dus 18 paarden, zich onderling richten moeten. Wij zijn overtuigd, dat het z. g. »er van doorgaan” bij frontmarschen — wat sommigen wel eens meenen te hebben opgemerkt —, waarbij de eene stukscommandant onwillekeurig den anderen medesleept, omdat de laatste het stuk van richting vaak niet meer ziet, daardoor vanzelf voorkomen zou worden.

Rust de verplichting voor het bewaren van tempo en directie op den sectiecommandant, dan eerst wordt hij werkelijk de aanvoerder — in den goeden zin — zijner sectie, want die functie vervult hij eerst ten volle, wanneer hij zijn stukken gedurende de beweging leidt en hen daardoor brengt, waar zij wezen moeten. Als de taak der officieren beperkt moet blijven tot het uitstooten van commando's en het maken van opmerkingen (ingevolge II B, 26 *natuurlijk* niet luider dan noodig is om door de betrokken personen verstaan te worden), indien de eenheid en samenhang in de batterij door het niet onderhouden der richting telkens en telkens verbroken dreigt te worden, dan gelooven wij te mogen beweren, dat van aanvoeren — d. i. hier, leiden — geen sprake meer mag zijn. Zij, die den sectiecommandant in de batterijschool belasten willen met het maken van op- en aanmerkingen, vergeten, dat zulks dáár zijn taak niet meer is; dan toch beveelt de batterijcommandant en kan het slechts tot schade van de krijgstucht strekken, als met hem, zich nog drie andere autoriteiten met het maken van bemerkingsen belasten.

Bij de oefeningen in de stukrijderschool daarentegen is het de taak der sectiecommandanten (luitenants) te onderwijzen en te verbeteren, in de batterijschool moet het stukrijden grondig gekend worden, en moeten de sectiecommandanten zich langs de door den batterijcommandant gewenschte lijnen bewegen om daardoor de eenheid en het verband in de batterij te bewaren.

Had men de richting op den sectie- (batterij-)commandant van het midden aangenomen, dan had men in logische overeenstemming daarmee de op- en

afmarschen naar en uit het midden kunnen doen plaats hebben, en deze, als men dat noodig acht — wat wij niet beamen en ter wille der eenvoudigheid niet wenschelijk achten — alleen in uitzonderingsgevallen naar of van een der vleugels kunnen doen geschieden, gelijk in het Oostenrijksche reglement is voorgeschreven, terwijl in het Duitsche reglement deze bewegingen uitsluitend naar of uit het midden plaats hebben. De op- en afmarschen geschieden hierdoor ongetwijfeld sneller, terwijl het beginsel, dat bij de regeling der richting voorzigt, consequent gehandhaafd blijft (1).

Waarom de opmarsch ter rechter- (linker-)zijde behouden bleef, is ons onverklaarbaar en dit te meer omdat deze beweging in verband met II B, 23 (2), 76 en 168 eigenlijk geen zin heeft; zij vormt eene beweging te meer, welke geleerd moet worden, zonder dat deze ooit op het gevechtveld in toepassing gebracht zal behoeven te worden. Zelfs hij, die zich een geval kan denken, waarin *alleen daardoor* het doel bereikt zou kunnen worden, zal toegeven, dat het reglement niet op uitzonderingsgevallen gebaseerd mag worden.

Ten opzichte van de formatiën der batterij zij het volgende aangeteekend.

Bij den verzamelvorm der batterij (in het reglement met een vreemd woord *rendez-vous-opstelling* genaamd) is het een voordeel, als de daardoor ingenomen oppervlakte zoo klein mogelijk is, zoowel omdat niet altijd voldoende ruimte voorhanden is — vooral bij opstelling van meerdere batterijen —, als om den batterijcommandant gelegenheid te geven zijn geheele batterij gemakkelijk te overzien. Wij brengen hieromtrent in herinnering wat HOHENLOHE in zijne *Militarische Briefe*, III, bladz. 217, zegt: »In der Rendez-vous-Stellung steht man oft viele Stunden lang. Da langweilt sich die Mannschaft und muss überwacht werden. Auch ist dies die Zeit, wo man revidirt und alle Flüchtigkeiten im Satteln, Packen, etc. abstellt, besonders wenn man vor Tages-Anbruch abrücken musste und im Dunkeln Tags vorher den Marsch beendete. Da wird es von Wichtigkeit, dass der Batterie-Chef Alles hübsch beisammen habe und zu den nöthigen Revisionen nicht zu viel Wege hin und her machen muss.»

Waarom men dit voordeel vrijwillig uit de hand gegeven heeft door de tusschenruimte der stukken, enz., op 10^x in plaats van op 5^x te stellen, is ons onbekend; wij hadden echter op bovenstaande gronden het laatste getal verkozen.

(1) Ce double mouvement (afbreken uit en opmarsch naar het midden) convient à merveille aux changements rapides de position, surtout quand le trajet à parcourir est peu considérable... Il serait surtout précieux pour les déplacements du groupe, soit en bloc, soit par échelons, car une fois qu'on a indiqué le point où doit se trouver le centre de chaque batterie on n'a pas à craindre les refoulements latéraux qui se produisent quand le point de départ du déploiement est à une aile (Quelques observations sur le service de l'artillerie en campagne, *Journal des sciences militaires*, 1892).

(2) Batterijstellingen worden uitsluitend ingenomen vóór- of achterwaarts uit den marsch in bataille of wel zijwaarts uit de stukkencolonne (§ 23).

Op het gevechtveld, d. i., onder het bereik van het vijandelijk vuur, zijn de colonne met stukken en de batterij in linie de eenige bruikbare manoeuvreervormen. Dat dus de open sectiecolonne als frontvorm — en zóó beschouwt het reglement dezen vorm alleen — toepassing zou kunnen vinden op het gevechtveld, gelijk dat reglement meent, is tactisch niet juist. Hoe men intusschen op den inval gekomen is een nieuwen vorm te scheppen, de *flankmarsch-colonne* (eene sectiecolonne, waarbij de tusschenruimte der stukken 5^x , de afstand der sectiën 27^x bedraagt), die natuurlijk (N. B.) alleen toepassing vindt op het gevechtveld onder bereik van het vijandelijk vuur, is ons meer dan raadselachtig. Moedwillig 2 stukken tegelijk aan de uitwerking van één vijandelijk schot bloot te stellen, achten wij zoo *onnatuurlijk*, dat wij bij het lezen van § 109 onze oogen niet vertrouwen. Schreef HOHENLOHE dan voor niets de hier volgende aanhaling van den Kolonel VON DRESKY neer? »Die hier (in den slag bij Vionville) gemachte Erfahrung veranlasste mich, in späteren Gefechten Flanken-Bewegungen im feindlichen Feuer stets zu Einem ausführen zu lassen, und bewahrte mich diese Formation vor allen Verlusten. Es kommt nicht auf die Länge der Kolonne an, wenn man dem Feinde die Flanke bieten muss, denn rechts und links schießt man nicht vorbei, aber bekanntlich immer zu kurz und zu weit, sondern auf die Tiefe, und zwei Geschütze nebeneinander (geöffnet oder geschlossen) geben doch ein tieferes Ziel ab, als nur ein Geschütz.» De Hemel geve, dat *wij* niet eenmaal de ervaring op het gevechtveld zullen opdoen, dat deze colonne voor het beoogde doel in geen deele deugt.

Het Duitsche reglement zegt o. i. zeer terecht van de sectiecolonne, die dezelfde is als onze *flankmarsch-colonne*, dat zij dient tot *flankmarschen in den regel buiten het vijandelijk vuur*, waardoor alzoo haar gebruik in dat vuur slechts bij uitzondering toegelaten wordt, terwijl de stukkencolonne daar o. a. dient tot *flankbewegingen in het vijandelijk vuur*; iets geheel anders dan bij ons, waar zij de eenige voor *flankmarschen* aangegeven vorm is. De gedachtengang van het Duitsche reglement achten wij dan ook vrij wat logischer. Men vergete toch niet — en hier richten wij ons bepaaldelijk tot hen, die van den grooteren afstand, waarop de stukken elkander volgen, heil verwachten —, dat de vluchttijd op 2000 M. slechts 5,5 sec. bedraagt en elk stuk (lang ± 14 M.) in dien tijd in draf slechts 20 M. aflegt. Eene artillerie, die goed en op het gewilde oogenblik schiet (zie: Inleiding), kan onder die omstandigheden werkelijk treffen, wat zij wil, en terwijl het voordeel van den grooteren afstand der stukken dan wegvalt, behoudt men alleen het nadeel van het nevens elkander marcheeren van twee stukken.

Daarbij komt, dat een behoorlijk geoefende batterij, in stukkencolonne marcheerende, evenmin bezwaren behoeft te ondervinden van het (tengevolge van een ongeval) plotseling halt houden van een der stukken, als in de sectiecolonne; indien slechts de stukcommandant de oogen niet in den zak heeft, is de afstand van 4^x voldoende om zijwaarts uit te buigen. Als wij

daarop niet meer konden vertrouwen, dan zou het er met de geoeffendheid van ons personeel al zeer treurig uitzien!

Men zal wel begrijpen, dat wij hier alleen spreken van bewegingen onder het vuur, d. i. dus binnen het gezichtsbereik van den vijand. Daar, waar de opmarsch naar de stelling gedekt geschiedt, is elke vorm, die zich aan het terrein aanpast, te gebruiken, omdat daar hoogstens toevalstreffers te verwachten zijn. Mocht eene dergelijke ruimte, die van 's vijands zijde niet ingezien wordt, toevallig onder vuur gehouden worden — wat in den veldoorlog niet waarschijnlijk is — dan kieze men de meest geschikte formatie, maar vooral den veiligsten weg.

Men zou ons dan ook zeer verkeerd begrijpen, indien men meende, dat wij de stukkencolonne als frontvorm alleen zouden willen gebruiken, als men geheel gedekt in stelling kan komen. Niets is minder waar! Juist op terreinen, waar kleine, schijnbaar onaanzienlijke dekkingen voorkomen, zal die vorm gelegenheid geven om de stukken ongezien door het terrein te bewegen, omdat de geringe breedte van dezen vorm het onopgemerkt blijven zeer waarschijnlijk maakt en, als men dat bereiken kan, het in batterij komen beter verzekerd is dan na een marsch in bataille, welke door den vijand met het oog en wellicht ook met het vuur gevolgd is.

Voor gebruik te velde kent II B, behalve de marschcolonnen, voor de afdeeling alleen de rendez-vous-opstelling, waarbij de batterijen hetzij achter, hetzij naast elkander opgesteld kunnen worden.

Ten opzichte van dezen vorm der afdeeling merken wij alleen op, dat wij de tusschenruimten der batterijen — naast elkander staande — met het oog op mogelijk gebrek aan ruimte gaarne op 15^x gesteld hadden gezien.

Andere vormen geeft het reglement niet aan (1). *Op het gevechtsveld komt alzoö het manoeuvreeren van een afdeeling als tactisch geheel niet voor.* De bevelen tot het oprukken naar en het innemen van een stelling doet de afdeelingscommandant door den adjudant of door den ordonnans aan de batterijcommandanten overbrengen, waarop de vereischte bewegingen door elke batterij zelfstandig worden uitgevoerd (II B, 197).

Tegen het beginsel in de voorafgaande regels nedergelegd hebben wij ernstige bezwaren. Indien in ons leger de uit de 3 wapens samengestelde afdeelingen uit niet meer dan 1 regiment infanterie, 1 batterij veldartillerie, enz., bestonden, en men zich geen gevechtshandelingen denken kon, waarin het optreden van grootere afdeelingen mogelijk was, dan zouden wij kunnen begrijpen, dat men aan het manoeuvreeren der afdeeling te velde geen waarde meende te moeten hechten.

Dit is echter geenszins het geval. De Nederlandsche divisien tellen o. a. één regiment veldartillerie, terwijl het leger te velde uit drie divisien samen-

(1) Daarentegen wijdt het reglement aan parade-oefeningen van de afdeeling — bijzaak — een elftal bladzijden.

gesteld zal zijn. Hoe men zich nu, hetzij bij het in zijn geheel optreden van het leger te velde, hetzij bij het optreden eener afzonderlijke divisie het gebruik der artillerie voorstelt, is ons niet duidelijk. Uit de marschcolonne uitgebogen zijnde, kunnen de afdeelingen (regimenten), ook wanneer zij, na de gebaande wegen verlaten te hebben, daartoe voldoende ruimte vinden, niet anders dan in stukken- of gesloten sectiecolonne bewogen worden. Dat dit een nadeel is, spreekt vanzelf; daar, waar hiertoe niet de minste noodzaak bestaat, in een zeer lange colonne langs ongebaande wegen te marcheeren, is lastig en vermoeiend. Wij bevinden ons met deze opmerking gelukkig in goed gezelschap; HOHENLOHE zegt: »Die Kolonne in Batterien hintereinander ist auch zu Bewegungen grosser Massen ausserhalb des Gefechts-Bereichs sehr praktisch.»

Is men nu met die lange colonne gekomen ter hoogte van de plaats, waar men een afwachtingstelling wil innemen, dan kan men wellicht in de rendez-vous-opstelling doen opmarcheeren, al zijn in het reglement daarvoor geen commando's opgenomen. Daarna is echter alle eenheid in de afdeeling (het regiment) verbroken. Moet nu door meerdere batterijen gelijktijdig eene stelling worden ingenomen, dan zoekt ieder op eigen gelegenheid een goed daarheen komen. Dat zich daarbij bezwaren zullen voordoen, dat de batterijen elkanders beweging zullen kunnen belemmeren, dat meerdere batterijen denzelfden weg, die haar de meeste dekking belooft, zullen willen volgen en daaruit allerlei wrijvingen zullen ontstaan, en dat de batterijen niet tegelijkertijd in de stelling zullen aankomen, wat toch zoo hoog noodig is, indien het in batterij komen niet voor den tegenstander verborgen kan blijven; al deze bezwaren schijnt men gering te schatten. Het blijft echter de vraag — voor ons is het sinds lang geen vraag meer — of die bezwaren daarom zullen uitblijven. Wil men dus op het gevechtveld een grenzenlooze verwarring bij het optreden in grootere verbanden voorkomen, dan zal men goed doen hoe eerder zoo liever ook het manoeuvreeren der afdeeling bij den opmarsch tot het gevecht in het reglement op te nemen. De meest eenvoudige manoeuvreervorm schijnt ons daarbij de afdeeling in batterijcolonne, waarbij de batterijen, in stukkencolonne geformeerd, zich met de hoofden op gelijke lijn en met tusschenruimten van 145^x of minder bewegen.

Niet alleen bij den opmarsch naar de eerste stelling, doch ook bij het verwisselen van stelling in verbanden, grooter dan eene afdeeling, zijn manoeuvreervormen — zij het ook zeer eenvoudige — gebiedend noodzakelijk (1).

»De batterijcommandant kan zijn commando's door teekens vervangen'' (II B, 97). Terwijl in de sectieschool (II B, 28) voor den sectiecommandant

(1) Les situations dans lesquelles se trouvera un groupe de batteries ne sont pas si variées qu'il (le chef d'escadron) ne puisse se tirer d'affaire en employant un nombre restreint de mouvements définis d'avance, pourvu qu'ils aient été choisis assez simples et d'une application large (Quelques observations, etc.).

enkele teekens worden *aangegeven*, mist men voor den batterijcommandant elke aanwijzing daaromtrent. De bedoeling is dus duidelijk, dat men dien commandant in dit opzicht algeheele vrijheid wenscht te laten. Ook hiermede kunnen wij niet instemmen. Waren officieren, kader en manschappen onkwetsbaar, was het niet zeer natuurlijk, dat onder het personeel allerlei wisselingen plaatsvonden, en bestond dus de batterij op het oorlogsveld te allen tijde uit hetzelfde personeel als de batterij op het exercitieterrein, dan zouden er tegen een dergelijke regeling niet zoo overwegende bezwaren behoeven te bestaan. Neemt men echter met ons aan, dat dit niet het geval zal zijn, dan hebben die door den batterijcommandant, naar eigen inzicht vastgestelde teekens niet alleen geen waarde, doch kunnen zij zelfs tot schromelijke vergissingen aanleiding geven. Treedt een ander officier als batterijcommandant op, wordt een sectiecommandant vervangen, dan is het natuurlijk, dat de gegeven teekens niet meer of verkeerd begrepen en dus vanzelf door commando's vervangen zullen moeten worden. Het schijnt ons daarom noodzakelijk toe, dat enkele eenvoudige teekens in het reglement worden opgenomen, ter vervanging van die commando's, welke op het gevechtsveld het meest zullen voorkomen. Moge dit niet gemakkelijk zijn, des te grooter zal de verdienste wezen aan het oplossen van dit vraagstuk verbonden. Op die wijze zal men tevens voorkomen, dat in de batterijen een geheel stelsel van hand-, arm- en zakdoekbewegingen wordt ingevoerd, dat wel heel kunstig, doch in verband met het voorafgaande — en met allerlei mogelijke, daaruit voortspruitende vergissingen — eigenlijk in het geheel niet practisch is. De inleiding van het Duitsche veldartillerie-reglement zegt niet ten onrechte: »Alle Künsteleien sind untersagt" (§ 1).

Wanneer wij nu, na het voorgaande, II B nog eens doorlezen, dan merken wij — met voorbijgang van verschillende zaken ten einde niet *te* uitvoerig te worden — nog het volgende op.

§ 8. »Bij normale tusschenruimte en daarboven mag het eene stuk hoogstens 10^{\times} vóór het andere staan." Hoe nu bij tusschenruimten kleiner dan de normale?

§ 9. Dat men zoo noodig een batterijstelling inneemt met 40^{\times} tusschenruimte is natuurlijk, dat men echter daartoe, wellicht over aanzienlijke lengte, een frontmarsch maakt met 40^{\times} tusschenruimte, waarbij richting en verband uiterst moeilijk bewaard zullen blijven, achten wij onnoodig.

§ 24. Dat in batterij de *normale* opstelling der voorwagens achter de stukken zou zijn, is tactisch onjuist (vergelijk trouwens II C, 65).

§ 30. Waarom geschiedt het innemen der posten door de bedieningsmanschappen niet op commando; bijv.: *Op uw* = POSTEN?

§ 71. Noot (1). »Het met granaten laden vóór het innemen der stelling *kan* bij oefeningen worden nagelaten." Het reglement behoort voor te schrijven wat al dan niet gebeuren *moet*; daarin op te nemen wat nagelaten *kan* worden, verdient o. i. geen aanbeveling. Waartoe ook?

§ 76, j° § 168. Zijwaarts in batterij komende, blijven de voorwagens in colonne staan in eene richting loodrecht op die der stukken; bij het oude flankenvuur, waarvan het commando is overgenomen, had dit zin; men was er door de omstandigheden toe verplicht. Welk nut het echter kan hebben bij het gedekt innemen eener stelling (II C, 63):

1°. de voorwagens, indien die bij de stukken blijven, met hunne meest kwetsbare zijde aan het vijandelijk vuur bloot te stellen,

2°. een commando en eene beweging in het reglement op te nemen, die er uitstekend in gemist konden worden (stukken links of rechts maken, halt houden en afleggen), is ons niet helder. Wij schreven zooeven: »indien die bij de stukken blijven,» doch merken daarbij op, dat zij volgens de letter van het reglement bij de stukken *moeten* blijven, omdat II B, 164, 2de alinea, blijkbaar deze formatie niet op het oog heeft.

§ 81. Dat men het voortbrengen der voorwagens heeft laten vervallen, ook in die gevallen, waarin geen gedekte stelling is ingenomen, is tactisch niet juist. Wanneer men, zooals gebeuren kan, bij het opleggen der stukken vuur ontvangt, loopt men minder gevaar voor demoraliseerende invloeden met de gevolgen van dien, indien front naar den vijand gemaakt wordt, dan wanneer men dezen den rug toekeert.

§ 93. Waarom trekt de sectiecommandant in de sectieschool »per se» de sabel (28), terwijl de batterijcommandant dit naar welgevallen doen of laten kan?

§ 94. Dat de sectiecommandanten, wanneer de batterij in beweging is, niet aan een vaste plaats gebonden zijn, achten wij zeer ongewenscht. Behalve hetgeen wij hiervoren daaromtrent reeds opmerkten, wijzen wij nog op den moreelen factor. Wanneer het vijandelijk vuur verliezen veroorzaakt, moet de officier tot de voorsten behooren; dat maakt — en terecht — beter indruk en werkt meer bemoedigend op de manschappen, dan wanneer hij in die omstandigheden achteraan komt, — omdat hij wellicht juist een opmerking tot een der stukrijders had te maken!

§ 96. Waarom *kan* de batterijcommandant *Geeft* = ACHT laten blazen? Het is noodig en dan *moet* het, of het is overbodig en dan *mag* het niet. Een reglement moet positief zijn!

§ 100. Het is wel wat veel van het verbeeldingsvermogen gevegd, indien men voorschrijft: »bij de oefeningen in het innemen en verlaten van batterijstellingen moet steeds rekening gehouden worden *met een veronderstelden vijand*» (1). De bedoeling zal wel zijn, dat men de stelling inneemt en verlaat met inachtneming van dezelfde voorzorgen als op het gevechtveld zou moeten geschieden.

§ 102. Het »*onderling vereenigd* (1) marcheeren» der afdeelingen luidde beter »gezamenlijk marcheeren».

(1) Wij cursiveeren.

§ 103. Het doel der rendez-vous-opstelling wordt, in tegenstelling met hetgeen bij alle andere vormen geschiedt, hier niet aangegeven. Welken vorm men gebruiken moet, indien het terrein wel voldoende breedte, doch geen voldoende diepte biedt, wordt niet voorgeschreven.

§ 104. Wij zouden het verkieslijk achten den gevechtstrein, wanneer de batterij zich in bataille beweegt, achter- en uitwaarts van den rechter- of linkervleugel te doen marcheeren. Moet men dan zijwaarts terrein winnen, dan kunnen de stukken links- (rechts-) om, de gevechtstrein hoofd der colonne links (rechts) maken. Hierdoor marcheert men bij den G. T. niet in het te vèr gaand, op de batterij gericht vuur.

§ 106 en 107, laatste alinea, behooren in II C thuis.

§ 110, laatste alinea. »Marcheert de batterij van den vijand af — *alzoo altijd nadat in bataille of in colonne linksomkeert is gemaakt* (1) enz.» is wel het minst geschikt om een helder begrip te geven van de gevallen, waarin men *van den vijand af* marcheert.

§ 111. Bij 6 stukken is de richting normaal op het 3de; bij 4 stukken daarentegen op een der vleugelstukken. O. i. is dit een geheel onnoodige complicatie en consequent is het zeker niet.

§ 112. Hoe wordt gehandeld, als men uit den draf of den galop wil halthouden?

§ 114. Dat de batterijcommandant, indien hij een frontverandering wil doen uitvoeren, het stuk, waarop die frontverandering geschieden moet, niet zóó moet opstellen, dat hij daardoor aan de andere stukken het uitvoeren van de vereischte beweging onmogelijk maakt, spreekt welhaast vanzelf. Iets dergelijks zou zeker niet voor den batterijcommandant pleiten. Waartoe echter in het jaar 1894 hier en in § 212 frontveranderingen nog voorkomen, begrijpen wij niet. Deze bewegingen behooren met recht thuis in den tijd, toen men nog te veel tijd had. Thans bereikt men — zoo noodig — hetzelfde doel langs andere, meer eenvoudige wegen.

§§ 146, 150 en 154. Hetzelfde geldt van het achterwaarts in bataille komen; een vorm, die voor het gevechtveld niet bruikbaar en daarom in het reglement overbodig is.

§ 164. Met het oog op moreele factoren meenen wij het in draf teruggaan der voorwagens te moeten ontraden.

Wanneer de batterij niet gedekt is opgesteld, verkiezen wij, bij normale of kleinere tusschenruimten, de plaatsing der caissonachterwagens achter het midden der sectiën niet.

§ 165. Blijven de voorwagens bij de stukken, dan *moeten* (niet *kunnen*) de stukrijders o. i. afstijgen.

§ 169. Dat de batterijcommandant, als hij zich ter verkenning van een nieuwe stelling verwijdert, orders geeft omtrent het al of niet voortzetten

(1) Wij cursiveeren.

van het vuur, achten wij niet gewenscht; de officier, die tijdelijk de batterij commandeert, is de verantwoordelijke persoon en moet, naar de oogenblikkelijke toestand dit eischt, handelen.

§ 193. Het marcheeren van den bagagetrein der artillerie aan den staart der troepencolonne is ook in dit reglement behouden, niettegenstaande daarvoor, sinds bij dien trein geen caissons meer zijn ingedeeld, geen enkele geldige reden bestaat.

§ 196, j° § 237. Afdeulings- en batterijcommandanten behooren zich o. i. op marsch *in den regel niet aan het hoofd* hunner afdeeling of batterij te bevinden (1).

Wij hebben bij de voorafgaande opmerkingen ons van nadere toelichtingen — ter bewijsvoering — onthouden, omdat wij meenen, dat zij, voor hem die met het reglement in de hand ze wil overlezen, genoeg voor zichzelf spreken.

(Wordt vervolgd.)

(1) Zie omtrent de gevolgen van het aan het hoofdrijden der commandanten: Quelques observations, etc. Chap. I.

Eene enkele opmerking naar aanleiding van de
Spreekbeurt door den Majoor-Intendant E. G.
WINCKEL, in de Vereeniging ter beoefening
van de krijgswetenschap op 26 October 1894,
vervuld.

Sedert eenige dagen in het bezit van het *Verslag der bijeenkomst van 26 October 1894* nam ik met belangstelling kennis van bovenbedoelde lezing, doch betreurde dien avond daarbij niet tegenwoordig te zijn geweest, omdat ik dan gaarne, na de uitnoodiging van den Voorzitter daartoe, een tweede spreker ware geweest, die naar aanleiding van de voordracht het woord had gevraagd.

Thans maak ik gebruik van dit tijdschrift, algemeen geacht als het militair orgaan voor het leger bij uitnemendheid, om mijne opmerking te doen kennen.

Zonder hier in uitvoerige beschouwingen te treden over den inhoud van meerbedoelde lezing, trof in het bijzonder eene uitdrukking mijne aandacht, door Spreker gebezigd, welke op bladz. 54 van het betrekkelijk verslag als volgt weergegeven is:

»Voor het leger hier te lande, acht ik echter eene scheiding van comptabiliteit en legerverpleging dringend noodig, *niet om aldus tot eene verbetering te geraken van de positie van de kwartiermeesters*, maar wel, omdat het algemeen belang die scheiding vordert.»

Daar die negatieve verklaring naar mijne bescheiden meening niets tot de kracht van sprekers betoog afdoet, rijst bij mij de vraag »wat is de bedoeling van die ontboezeming?» *niet om aldus tot eene verbetering te geraken van de positie van de kwartiermeesters.*

Wij kwartiermeesters mogen daaruit de gevolgtrekking toch niet maken, dat die uitdrukking is gebezigd met onkameraadschappelijke bedoelingen of uit gebrek aan waardeering voor hen, die tot de kern van het dienstvak behooren, waarin Spreker slechts sedert elf à twaalf jaren is opgenomen en eene zoo schitterende carrière heeft gemaakt, dat Z. H. Edelgestr. nu reeds zestien maanden den hoofdofficiersrang bekleedt.

Hoewel ik aanneem, dat de Heer WINCKEL bij zijn streven om Intendant te worden het *algemeen belang* op het oog had, zoo is het niet onwaarschijnlijk dat Z. H. Edelgestr., als toenmalig officier der infanterie, *eigen positieverbetering* niet geheel uit het oog verloor, in welke verwachting

Z. H. Edelgestr. alsdan niet teleurgesteld is, wanneer men in aanmerking neemt dat, als de Heer WINCKEL tot de infanterie had blijven behooren, hij nu eerst ruim vijf jaren den kapiteinsrang zoude hebben verworven.

Ik twijfel dan ook niet of de Heer WINCKEL zal, naast het *algemeen belang*, den kwartiermeesters evenmin *positieverbetering* misgunnen, en door dit openlijk uit te spreken de mogelijkheid opheffen, dat de bedoeling van Sprekers uitdrukking: »niet om aldus tot eene verbetering te geraken van de positie van de kwartiermeesters" verkeerd begrepen worde.

J. H. H. VOGEL,

Majoor-Kwartiermeester b/d Kon. Mil. Academie.

Breda, Januari 1895.

X. H. Krijgsm. afdeling met tevens...
meent dat als de heer Winkler tot de intendant had bijzet behooren...
hij nu eerst ruim vijf jaren den intendant zoude hebben verworven...
Ik twijfel dan ook niet of de heer Winkler zal naast het algemeen...
door...
DE ORGANISATIE VAN DE MILITAIRE ADMINISTRATIE.
Speciale afdeling...
aan de

DE ORGANISATIE VAN DE MILITAIRE ADMINISTRATIE.

Blijkens de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag over de Oorlogsbegroting voor 1895 zijn twee zaken, de administratie en het daarbij betrokken personeel betreffende, in het vooruitzicht gesteld, te weten: »eene afdeling voor de *algemeene comptabiliteit*» en »personeel voor de controle over de inwendige administratie van de korpsen, waarvan eene regeling wordt voorbereid.»

Mogen we hieruit opmaken, dat van hoogerhand eindelijk het onhoudbare dan wel het onbevredigende van den bestaanden toestand wordt erkend, dan vleien we ons tevens met de hoop, dat eindelijk eens een toestand geboren moge worden, die aan zoo veler billijken wensch op afdoende wijze tegemoet komt.

Dat de grondslag voor een en ander zal moeten zijn eene reorganisatie van het personeel, achten wij boven twijfel verheven. Immers het ligt voor de hand, dat als de intendanten van de controle worden ontheven, *in vredes-tijd* minder intendanten, daarentegen meer kwartiermeesters noodig zullen zijn. Dat het aantal intendanten — o. a. met het oog op eene eventueele mobilisatie — niet willekeurig kan worden beperkt, is echter ook duidelijk.

Voorts lijdt het evenmin twijfel, dat eene reorganisatie zoomin mogelijk hoogere geldelijke offers zal mogen eischen, en dat in verband daarmede vooral in het oog dient gehouden te worden het gevleugelde woord van den toenmaligen Minister VAN SPENGLER, te vinden in de considerans van het Kon. Besluit van 9 December 1850, n°. 49, luidende: »de meest mogelijke spaarzaamheid in de uitgaven; aan den eenen kant de belangen van den dienst, en aan de andere zijde tevens die van de daarbij betrokken personen».

Met dit besluit trachtte men toenmaals blijkbaar de organisatie van het personeel der militaire administratie voor goed te regelen. Maar met de tijden veranderden de plagen. Werd in vroeger dagen misschien wel eens iemand, die een minder geschikt administrateur bleek te zijn, bij de intendance geplaatst; later veranderde dit en werd van aanstaande intendanten eene uitgebreide kennis, in het bijzonder den intendancedienst betreffende, gevorderd. De aspirant werd verplicht meer en meer zijne toevlucht te nemen tot de studie, waardoor langzamerhand eene algeheele ommekeer ontstond in de aanvulling van de openvallende vacatures, en het dienstvak tevens herhaaldelijk

werd gereorganiseerd, waarbij vooral de positie van den kwartiermeester er in den regel niet op verbeterde. Daarin ware eene verandering, *mits tevens eene afdoende verbetering*, in vele opzichten niet ongewenscht. »Hoe'' en »waarom'' hopen we in de volgende regelen aan te toonen, waarbij vooraf zij opgemerkt, dat het gevleugelde woord van 1850 ook thans onze leidsman is.

Sedert 1883, dus in 12 jaar, zijn er 7 intendanten gepensionneerd, waaronder 1 kapitein. Daardoor ontstond dus nauwelijks ééne vacature in de twee jaar. Dat er toch in die 12 jaar 14 kapiteins benoemd zijn, dus 7 meer dan door pensionneering vereischt werd, is te danken aan: een incompleet van 3 kapiteins in 1883, de uitbreiding van het korps met 2 hoofdofficieren (één bij den hoofdintendant en één bij de magazijnen) en de overplaatsing van 2 officieren (resp. één bij het magazijn te Amsterdam en één belast met de mandateering) bij het overige personeel der militaire administratie.

Met kunst en vliegwerk dus nauwelijks gemiddeld ééne vacature per jaar. Of dat in de toekomst beter zal worden? Natuurlijk *niet!* Als er ± 20 intendanten zijn, die ieder ± 20 jaar als zoodanig in dienst blijven, is en blijft ééne vacature per jaar in den regel en gemiddeld het maximum.

Deze overweging leidt ons als vanzelf tot de volgende. Het aantal vacatures, dat bij eenzelfde dienstvak in gelijke tijden ontstaat, is (ongeveer) recht evenredig met het aantal tot dat korps behorende personen en omgekeerd evenredig met het aantal dienstjaren van dat personeel. Aangezien het aantal dienstjaren van ieder persoon in het bijzonder — uitzonderingen daargelaten — afhankelijk is van den leeftijd bij:

- 1°. benoeming tot officier,
- 2°. bevordering, en
- 3°. pensionneering, volgt daaruit voor de intendance, dat in eenzelfde tijdsverloop:

- 1°. het aantal vacatures grooter zal zijn,
- 2°. het aantal aspiranten grooter kan en mag zijn,
- 3°. diensvolgens de opleidingskosten betrekkelijk geringer zijn, naarmate de formatie meer kapiteins- en hoogere intendanten omvat en naarmate de promotiën tot kapitein *bij keuze* worden beperkt.

Wie zich eenigszins een idee wil verschaffen van het aantal vacatures, in de toekomst te wachten, raadplege het volgende staatje.

A	38	39	40	41	42	45	46	47	49	52	53	54	56	57						
B	11 ^s	11 ^s	15	14	8 ^s	9 ^s	11	13 ^s	10 ^s	17 ^s	14	17	13 ^s	13 ^s	12 ^s	11	10 ^s	14 ^s	10	11
C	15	15	16 ^s	16 ^s	14 ^s	15	16 ^s	17 ^s	17	18 ^s	17 ^s	19	20	19 ^s	18	20	18	19	19 ^s	19

Daarin zijn bij A aangegeven de geboortejaren der tegenwoordige intendanten, voor zoover deze met *bevordering* bij het dienstvak zijn gekomen. Bij B is aangegeven hoeveel dienstjaren de luitenants telden, die tot kapitein-intendant werden bevorderd, en bij C vindt men het aantal jaren aangegeven, dat gewone luitenants noodig hadden, om kapitein bij hun eigen wapen of dienstvak te worden, op het tijdstip waarop aan hunne collega's de 3de ster werd toegekend.

Men ontwaart daaruit dat 20 van de 22 intendanten bij hunne benoeming in eene nieuwe betrekking een min of meer grooten voorsprong kregen; en het is dan ook niet te verwonderen, dat sommigen, nog niet ten volle 33 à 37 jaar oud, reeds kapitein waren, terwijl anderen er op dien leeftijd nog in geen 8 à 6 jaar kans op hadden.

Wij vragen te dezer plaatse niet of de bevordering (benoeming) van bijna *alle* intendanten bij keuze overeenstemt met de 2de alinea van art. 5, in verband met de 1ste alinea van art. 4 der Wet op de bevordering; doch wij wijzen er bij deze op, dat het eene zeer verklaarbare ontevredenheid opwekt bij hen, die 18 à 20 jaar noodig hebben om kapitein te worden.

Naar aanleiding van het vorenstaande vragen we ons af: »Op welke manier kan aan een en ander op afdoende wijze worden tegemoet gekomen?» en we leggen het antwoord daarop neder in de hierna volgende tabel A, houdende eene proeve van organisatie van het personeel der militaire administratie, eene organisatie welke slechts ± f2000 meer kost dan de thans bestaande.

Met de beantwoording van deze vraag hangt natuurlijk eene afdoende aanvulling van het personeel der intendance ten nauwste samen, waarbij, zonder bevordering *bij keuze* geheel uit te sluiten, gelegenheid moet bestaan om werkelijk te kunnen kiezen uit een behoorlijk aantal aspiranten. Moet het bestaande opleidingstelsel, hoe duur het ook zij, gehandhaafd blijven, dan willen wij naar verbetering der uitkomsten streven, door in hooger mate personeel naar den intendancecursus te lokken dan thans het geval is. Daaruit ware dan een aantal *luitenants*-intendanten te recruteeren.

De betrekking van kapitein-kwartiermeester achten velen wel is waar drukker, maar niettemin aangenamer dan die van kapitein-intendant. Behalve dat de eerste veel meer zelfstandig werkt dan de laatste; de laatste daarbij meer aan manoeuvres en andere diensten buitenshuis deelneemt dan de eerste, ontvangt gene nog bovendien eene vergoeding voor bureelkosten, die *bij zuinig beheer* waarschijnlijk meer dan voldoende is.

Geeft men nu den kwartiermeesters nog afzonderlijk personeel voor de controle — waarschijnlijk toch wel met den rang van luitenant-kolonel — dan kan het niet aan twijfel onderhevig zijn, of zij zullen, wanneer *snelle* promotie tot intendant wordt beperkt, nog minder naar de krijgsschool gaan dan thans.

Dit zou, op zichzelf beschouwd, geen bezwaar zijn. Als de intendanten van de administratie ontslagen worden, komen er misschien meer troepen-officieren. Maar dan belet nog art. 18 der Wet op de bevordering o. i. hunne algeheele benoeming tot intendant. Volgens dat artikel toch kunnen de openvallende plaatsen slechts in *enkele* gevallen worden aangevuld door officieren, *niet* tot het personeel der militaire administratie behoorende. Bovendien wil het ons voorkomen, dat, nu in de laatst verlopen 12 jaren reeds 6 infanterie-luitenanten tot intendant zijn benoemd, het maximum van *enkele* gevallen welhaast bereikt zal zijn.

Tabel A.

Organisatie van het personeel der militaire administratie (met uitzondering van de magazijnmeesters bij garnizoens- en korpsmagazijnen.)

Bestemming, enz.	Intendanten.					Kwartiermeesters.			Opmerkingen.
	Generaal-majoor of kolonel.	Kolonel.	Luitenant-kolonels of majoors.	Kapiteins.	Luitenanten.	Luitenant-kolonels of majoors.	Kapiteins.	Luitenanten.	
Departement van Oorlog.			1	1		1	1	4	De cijfers met een* gemerkt wijzen op <i>detacheering</i> ; zij zijn derhalve niet in de optelling der totale sterkten begrepen.
Hoofdintendant.	1				1*		1		
Stelling van Amsterdam.		1	1	1	1*				
Nieuwe Hollandsche Waterlinie.			1	1	1*				
Stelling Hollandsch Diep.				1					
» Monden der Maas.					1*				
» van Den Helder.					1*				
3 Divisiën Infanterie.			3	6					
Centrale kleedingmagazijnen.			1	1			3	3	
Inspecteurs van Administratie.					3*				
Hoofdofficier der Mandateering.						1			
Permanente Militaire Spoorweg-Commissie.								1*	
9 Regimenten Infanterie.						5	4	54	
3 » Huzaren.							3	3	
3 » Veldartillerie.							3	6	
4 » Vestingartillerie.							4	4	
Pontonniers, Genietroepen, Kon. Mil. Academie, Instructie-Batalion en Korps Marechaussee.							5		
Koloniaal werfdepot.							1	1*	
Rijdende-artillerie, Torpedisten, Koloniale Reserve, West-Indië (gedetacheerd), Hoofdcursus, Cadettenschool en Pantserforten.								7	
Totaal volgens ontwerp.	1	1	7	11	5*	10	25	81	
Kan zijn volgens bestaande organisatie.	1	2	8 ^(*)	12	»	8	20	84	
Verskil, volgens ontwerp minder.		1	1 ^(*)	1	5*	2	5	3	
» » » meer.									

(*) Onder deze intendanten is begrepen 1 majoor, belast met de mandateering.

Maar al werd de Wet te dezen opzichte gewijzigd, en al werden diensvolgens *alle* vacatures bij de intendance door troepenofficieren aangevuld, dan zou het pleit nog niet gewonnen zijn. Immers, het is niet aan te nemen, dat over eenige jaren een toestand houdbaar is, waarin een hoofdintendant, die nooit kwartiermeester geweest is, en die met de kwartiermeesters bijna nooit iets te maken heeft gehad, met zijn personeel (dat in dezelfde omstandigheden verkeert) over het wel en wee van de kwartiermeesters zou mogen en kunnen oordeelen, zooals dat voor een Inspecteur noodzakelijk is. En dat men alsdan zou moeten komen tot een afzonderlijk »Hoofdinspecteur van de administratie» schijnt ons onomstootelijk. Wil men dus hebben en houden een hoofdintendant, die voor het personeel der kwartiermeesters de belangen kan behartigen, en die voor hunne handelingen aansprakelijk *kan, mag en wil* gesteld worden, dan dient o. i. gezorgd, dat de kwartiermeesters niet, meer nog dan tegenwoordig, den intendancecursus negeeren. En het komt ons voor, dat vermindering van de vergoeding voor bureelbehoefden van de secretarissen der *hoofdadministratiën*, daartoe een aangewezen middel is. Behalve dat het eene besparing geeft op de hoogere uitgaven, aan de uitvoering dezer organisatie verbonden, zal het aan het geheel o. i. meer levensvatbaarheid geven. *Mits ten behoeve van bedoelde organisatie, waarbij de kwartiermeesters o. a. 4 luitenants-kolonelsplaatsen en de majoors-kwartiermeesters f 200 traktementsverhooging zouden krijgen*, zien wij in eene vermindering van bedoelde vergoeding geene overwegende onbillijkheid.

De uitbreiding van het aantal hoofdofficieren en kapiteins zou bovendien maken, dat de bevordering tot die rangen met 1 tot 3 jaren werd vervroegd, en dat dus reeds dadelijk de oudsten in elken rang, c. q. hunne erfgenamen, in korter tijd een hooger traktement of pensioen deelachtig werden.

Wat de organisatie der kwartiermeesters betreft, zijn wij in het bijzonder bedacht geweest op het scheppen van eenigszins normale verhoudingen van het aantal personen in de verschillende rangen, waartoe het volgende ons aanleiding heeft gegeven.

Volgens de laatste organisatiën zijn de navermelde dienstvakken en wapens ongeveer samengesteld als volgt:

Rangen.	Generale staf.	Intendance.	Kwartiermeesters.	Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.	Genie.
Opper- en hoofdofficieren. . .	11	10	6	74	16	41	13
Kapiteins	16	12	20	260	29	119	38
Luitenants.			84	652	88	298	49

Rekenen wij, wat de 4 wapens betreft, de verhoudingen uit van de hoogere rangen tot 84 luitenantsplaatsen, dan krijgen wij het volgende overzicht.

Rangen.	Generale staf.	Intendance.	Kwartiermeesters.	Infanterie	Cavalerie.	Artillerie.	Genie
Opper- en hoofdofficieren . .	11	11 (1)	5	10	14	12	22
Kapiteins	16	12	20	33	28	33	65
Totaal			25	43	42	45	87

Men ziet dus, dat op 84 luitenantsplaatsen bij de kwartiermeesters slechts 25, bij de wapens daarentegen minstens 42 plaatsen in de rangen van kapitein en daarboven beschikbaar zijn. Wie nu weet, dat de bevordering — in normale gevallen — vlugger geschiedt naarmate de verhouding van het aantal plaatsen in de hoogere rangen tot die in de lagere rangen beter is, leest uit deze tabel onmiddellijk af, dat de luitenant-kwartiermeester *per sé* langer op bevordering moet wachten dan een troepenofficier.

Vraagt men waarom bij de kwartiermeesters de eerste-luitenants hunne collega's bij de infanterie slechts ongeveer één jaar ten achter zijn, en waarom de tweede-luitenants dezen min of meer vóór zijn, dan luidt ons antwoord daarop als volgt.

Van af Mei 1891, dus in een tijdvak van ruim 3½ jaar, verloor het korps kwartiermeesters niet minder dan 17 officieren, wel te verstaan door andere redenen dan door pensionneering of door bevordering tot intendant; terwijl in het 12-jarig tijdperk van 1 Januari 1879 tot 31 December 1890 om dezelfde redenen slechts 12 officieren werden afgevoerd.

Negen van de bedoelde 17 verliezen hebben rechtstreeks geïnfluenceerd op de bevorderingen tot kapitein; de overigen soms ook op die tot eerste-luitenant. Bovendien is het personeel met eenige luitenants uitgebreid, wat ook eene snellere promotie tot eerste-luitenant van enkele gelukkigen heeft bevorderd. Men kan echter veilig aannemen, dat, indien bijv. niet 5 kapiteins en 2 van de oudste luitenants kort na elkander waren overleden, enkele kwartiermeesters het genoeg zouden hebben gehad het 20-jarig dienstkruis reeds als luitenant te dragen.

Eischt zulk een toestand niet dringend verbetering, nu *vele* sterfgevallen alleen tengevolge hebben dat het personeel niet nog meer dan thans bij anderen achterstaat? Daarom gaven we in de organisatie enkele kapiteinsplaatsen aan, waar men *misschien* met luitenants zou kunnen vol-

(1) Hieronder begrepen 1 majoor-kwartiermeester belast met de mandateering.

staan, doch waardoor rangsverhoudingen en toekomst er niet beter op zouden worden.

De eigenaardige wijze waarop de administratie in de laatste tijden herhaaldelijk is gereorganiseerd, kan o. a. blijken uit het volgende overzicht.

Organisatiën.	Paardenartsen.		Kwartiermeesters.	
	1882.	1894.	1882.	1894.
Hoofdofficieren.	1	1	5	5
Kapiteins. . . .	6	12	20	20
Luitenants. . .	16	43	68	84

Terwijl dus in een 12-jarig tijdvak het aantal paardenartsen der 1ste klasse verdubbeld werd, is bij de kwartiermeesters *enkel* en *alleen* het aantal luitenantsplaatsen vermeerderd met niet minder dan 16, d. i., nagenoeg $\frac{1}{4}$ van de vroegere sterkte.

Kan het in zulke omstandigheden verwondering wekken, dat er van verschillende zijden wordt aangedrongen op eene scheiding van administratie en legerverpleging, mede ter verbetering van de positie van den kwartiermeester? We hebben getracht aan de hand van opmerkingen, door anderen hier en daar in woord of schrift geuit, een bruikbaar geheel samen te stellen.

Tot toelichting daarvan diene nog het volgende.

Bij het D. v. O. wordt een majoor- of luitenant-kolonel-kwartiermeester tot Hoofd der afdeling *Algemeene Comptabiliteit* aangewezen.

Aan den hoofdintendant wordt een kapitein- in plaats van een luitenant-kwartiermeester, en een luitenant- in plaats van een kapitein-intendant toegevoegd. De eerste zij een der zake kundig adviseur in administratieve aangelegenheden; de tweede moge daar des te beter worden voorbereid voor de taak, welke hem later misschien wacht.

De 3 inspecteurs van de administratie worden belast met het administratief toezicht (inspectie) over alle korpsen en hospitalen. Ook wordt hun opgedragen de mandateering, voor zoover deze thans door de intendance geschiedt. Aan hen worden 3 kapiteins-intendanten toegevoegd, met het tweeledig doel, dezen in vreedstijd werk te verschaffen en te maken dat zij later met de noodige kennis van zaken en personen verantwoordelijk hooftintendant kunnen zijn.

Als secretarissen van hoofdadministratiën zijn 5 majoors-kwartiermeesters door ons behouden. Voor de rangsverhoudingen is dat noodzakelijk. Ten einde de controle van de troepen-kapiteins in den Raad op te heffen, ware

van den majoor-kwartiermeester eene borgstelling te eischen, in welk geval de kapiteins alleen *getuigen* behoeften te zijn bij verstrekking van gelden in den Raad en bij uitbetaling van vorderingen, een zeker bedrag te boven gaande.

De hoofden van magazijnen zijn kapiteins, ten einde steeds, zoo noodig, een jong majoor-intendant tot directeur te kunnen benoemen.

De intendanten worden ontheven van de mandateering en het toezicht op korpsen en hospitalen, doch belast met de aanschaffing van levensmiddelen en het toezicht op het beheer van voedingsmagazijnen en slachterijen.

De luitenants-intendanten worden bij het overige personeel der intendance gedetacheerd. Ten eerste leidt dit tot besparing van traktementen, en ten tweede wordt daardoor den troepenofficier de gelegenheid gelaten, zoo noodig, naar zijn wapen terug te keeren. Voor zooveel de gedetacheerde kwartiermeesters betreft, kunnen hunne plaatsen door de depot-luitenants worden aangevuld.

Het overige meenen wij aan het welwillend oordeel van den lezer te mogen overlaten. Een overzicht van de kosten vindt hij nog in de hierna volgende tabel B.

Als we ons mogen vleien, dat deze regelen zijn te beschouwen als eene ernstige poging om eene bevredigende oplossing te vinden voor een vraagstuk van zoo'n ernstigen aard, waarbij voor dit oogenblik de belangen van ± 150 menschen ten nauwste zijn betrokken; als het ons gelukt is aan te toonen, dat de belangen van den dienst en die van den kwartiermeester daardoor behartigd kunnen worden, met weinig nadeel voor anderen en voor de schatkist, dan leggen we de pen neder in de hoop, dat binnen kort aan veler billijken wensch op koninklijke wijze zal worden tegemoet gekomen.

8 December 1894.

A en O.

Tabel B.

Hoogste bedragen der traktementen van de tegenwoordige organisatie, zooals deze zou kunnen worden uitgevoerd, en van de ontworpen organisatie.

Rangen.	Traktement of toelage.	Tegenwoordig.		Volgens ontwerp.		Opmerkingen.	
		Aantal.	Bedrag.	Aantal.	Bedrag.		
Intendanten.							
Generaal-majoor	5500	1	5500	1	5500	⁽¹⁾ Hieronder begrepen / 500 toelage voor het hoofd der keuringscommissie. ⁽²⁾ Eene toelage, welke vermoedelijk voldoende is om de proef te doen slagen. De luitenants voor traktement bij hun eigen wapen of dienstvak te berekenen. ⁽³⁾ De traktementen van de hoofdofficieren-kwartiermeesters zijn gelijk aan die van hunne ranggenooten der infanterie, na aftrek van / 200 wegens gemis van een dienstpaard.	
Kolonel	4500	2	9000	1	4500		
Luitenant-kolonel	3400	4	13600	3	10200		
Majoor	3000	3	9000	4	12000		
Kapitein	2200	12	26900 ⁽¹⁾	11	24700 ⁽¹⁾		
Luitenant	300 ⁽²⁾			3	4500		
Majoor-kwartiermeester, belast met de mandateering	2700	1	2700				
Kwartiermeesters.							
Hoofden van magazijnen	2800	3	8400				
Majoor-kwartiermeester	2600	5	13000				
Hoofd der Afd. <i>Comptabiliteit</i>	(3) 3200			4	12800		
Inspect. van administratie	2800			6	16800		
Hoofdoff. der mandateering	2800						
Majoor-kwms. bij de korpsen							
Hoofden van magazijnen							
Kapiteins	2000	21	42000	25	50000		
Luitenants } Eerste	1200	50	60000	49	58800		
} Tweede	1000	33	33000	32	32000		
Totaal		135	/223100	136	228800		
			Af		223100		
			Hoogere kosten		/3700		
Gaaf af: Vermindering der vergoeding wegens bureelkosten voor secretarissen van de hoofdadministratiën.							
Bij 9 regimenten infanterie, het koloniaal werfdepot en de Koninklijke Militaire Academie $11 \times f 200 = f 2200$							
Bij andere korpsen en inrichtingen $15 \times f 100 = f 1500$							
Blijft hogere kosten slechts /2000							

HUISHOUDELIJKHEDEN.

(Vervolg van N°. 11, bladz. 643 van den vorigen jaargang.)

IV.

Zoo hebben wij dan in '94 het nieuwe Hoofdstuk VII van de verzameling voorschriften bij de Koninklijke Nederlandsche Zeemacht omtrent de jongste uniformveranderingen gekregen. Ja, zij zaten in de lucht, of liever, uniformverandering zit altijd in de lucht, adres de nieuwe atilla of tunique van de officieren bij het Indisch leger. Tusschen ons gezegd en gezwezen, geachte *Spectator*, ik vind niet dat dit kleedingstuk erg beantwoordt aan de eischen der aesthetiek en der doelmatigheid. Niet waar, mij dunkt, men moest nooit trachten naden van kleedingstukken te releveeren, noch door rood, noch door blauw, geel, oranje of ponceau, maar wel ze te verbergen. Is de groote waarde en het herkenningsteeken van den echten rok van Trier of Argenteuil niet juist daarin gelegen, dat er geen naad in is, een hoedanigheid, die reeds door de Romeinsche krijgsknechten zóó hoog werd geschat, dat zij twist kregen over het bezit van dien rok en maar naar den teerling grepen om te beslissen wie het kostbaar kleedingstuk zou bezitten? Onze Indische krijgsknechten nu zullen uit schoonheidsgevoel zeker geen ruzie krijgen over de atilla in quaestie. Wel kan ik mij voorstellen, dat zoo iets zou kunnen gebeuren door een gevoel van kou bij een kille nachtwaak op Atjeh. Wanneer men zoo, bij een fraaien maar luchtigen zomeravond aan het Kurhaus te Scheveningen, onze Indische officieren ziet met de roode en oranje bogen en strepen op rug en borst, dan mag men denken, dat die heeren er toch maar warmpjes inzitten — maar daarbij komt dan de doelmatigheid voor Indië sterk *en jeu*.

Dan, ik zou afdwalen en mij met zaken bemoeien, die mij eigenlijk niet aangaan; wij waren gebleven bij de uniformveranderingen van de marine.

Ronduit gezegd, en ik mag immers hier toch wel eens mijn hart uitstorten, het spijt mij dat ik *nu* en niet eerder met mijn opmerkingen kan aankomen, want daardoor doen zij eigenlijk denken aan de bekende mosterd, vooral daar het te hopen is, dat het nog lang mag blijven zonder herziening van Hoofdstuk VII, want jongen, er zijn nog zooveel belangrijker

zaken te doen dan dat eeuwigdurend gepeuter, had 'k haast gezegd, aan de uniformen. Bijv. een organisatie op het aan te schaffen groot materieel bij de marine, de schepen, de voornaamste maritieme defensiemiddelen, hetzij bij de wet dan wel bij Koninklijk besluit — maar natuurlijk liefst de eerste wijze. Door zulk een organisatie toch, konden heel wat millioenen zoo niet uitgespaard, dan toch vrij wat doelmatiger worden aangewend dan tot nu het geval was met al dat onsystematische schepen bouwen.

Mij dunkt over het meer systematische in deze, is al genoeg gedacht en gezegd, om er nu eens een begin van uitvoering aan te geven. Maar, wat vraag ik? Heeft de kieswet niet voor een langen tijd alle ernstige vraagstukken en verbeteringen op defensiegebied van de baan geschoven? Moest men dat niet hooren bij het optreden van het nieuwe kabinet, en zal het dus den nieuwen Minister van Marine met den besten wil der wereld wel gegeven zijn, iets van groot belang te doen? Ik vrees, ik vrees! En, zeker zeer velen met mij. Van den anderen kant stel ik de vraag: zou het Nederlandsche volk, zou hare vertegenwoordiging er wel zooveel om geven, of de marine goed en goedkoop was ingericht, m. a. w., of er een millioentje meer of minder onnut voor werd uitgegeven? Immers, als dat wel het geval was, dan zouden wij al lang reeds zoo iets als een stelsel bij de Navy gehad hebben. Ik twijfel daaromtrent dikwijls, ik wil het gul bekennen; al mogen enkele afgevaardigden meer ernst in deze aan den dag leggen, het helpt zoo weinig wanneer hunne goede bedoelingen tegen den muur van onverschilligheid der massa stuiten.

Ik was eenigen tijd geleden in een kiesvergadering en hoorde daar iemand spreken over de vele millioenen, die zoo stelselloos werden gebruikt bij de marine voor het bouwen van schepen naar de lievelings-ideeën van de elkander opvolgende Ministers. Natuurlijk dacht ik, dat de man bijval zou vinden met zijn philippica; maar neen, integendeel, onmiddellijk deed een ander zijne beweringen te niet, met de allesafdoende phrase; »dat het er voor het rijke Nederland op een *tien* millioen zoo net niet op aan kwam” en de geheele vergadering scheen het volmaakt met dien Spreker eens te zijn, die er echter volstrekt niet uitzag — de Spreker bedoel ik — alsof hij dagelijks zoo maar tot over de ellebogen in de gouden tientjes kon tasten. En toen ik van mijn kant, den eersten Spreker met een enkel woord bijviel, hoorde ik mijn buurman, die ook geen Rothschild's voorkomen had, zoo binnensmonds mompelen: »hm, flauw!”

Maar, ik ben alweer afgedwaald, ik zou het over de nieuwe marine-uniformverandering hebben — 't komt zeker daarvan, dat ik elke Nederlandsche uniformverandering maar niet zoo allerbelangrijkst kan vinden. Oordeelt zelf, waarde *Spectator*.

In mijn jeugd was bij de marine een *blauwe* broek bij groot-tenue iets, waaraan in Indië eenvoudig niet gedacht werd: wij droegen toen een witte pantalon net als de Indische ambtenaren ('t is waar die was van cachemir

met een gouden of zilveren galon en de onze maar van Russisch linnen of ook wel van keper). Nu, zoowat een jaar of acht geleden gingen die witte broeken, met één pennestreek de vergulde knoopjes achterna, die in klein-tenue clandestien aan de witte vesten gedragen werden door dezen of genen Don Juan, die eens bijzonder blinkend wilde wezen, want aan die vesten behoorden volgens de voorschriften wit piqué knoopjes. *Mais on revient toujours à ses premiers amours*, en zoo zijn thans de witte broeken bij groot-tenue weer in eere hersteld en de *lion* der danspartijen, die vroeger bij den admiraal op bureau zijn vergulde vestknoopjes in der haast met witte vloeitjes bedekte, behoeft dien voorzorgsmaatregel thans niet meer te nemen, hij mag met wijd openstaande jas ze gerust laten zien.

Bij het bedenken van eenig distinctief op de overjassen (bournous) van de zee-officieren, die tot nog toe, behalve de mouwen der vlagofficieren, maagdelijk waren van goud of zilver, is 't bevreemdend, dat er niet te rade gegaan is met hetgeen daaromtrent bij de Landmacht geschied is. Wanneer toch de gouden en zilveren sterretjes en staafjes op de bournoukragen der armée bij de marine waren overgenomen, dan zou vooreerst de uniformiteit, en ten tweede de rangassimilatie beter tot haar recht zijn gekomen dan nu, met die platte-koord onderscheidingsteekenen in de figuurtjes op de mouwen. Van deze dingen tot het verschillend kaliber van geschut bij Leger en Vloot, daar waar het slechts één of een halve cM. geldt, en de te geringe wijdte der schutsluizen bij Vreeswijk en Utrecht in het *nieuwe* Merwedekanaal, waardoor een monitor van het Noorderkwartier *niet binnendoor* naar het Zuiderkwartier kan komen (omdat de sluizen ruim een meter te nauw zijn), behoeft men maar één pas te doen om op de gedachte te komen, dat alles in zake defensie toch wondervol samenhangt en het te betreuren is, dat eenvoud en samenwerking van Leger en Vloot nog zooveel te wenschen overlaten.

En om nu weder op de bournous terug te komen, is het een zegen dat deze nu ook bij de groot-tenue gedragen mogen worden, in tegenstelling van vroeger, toen de zee-officier ten genoegen van vorst en volk bij nationale feestdagen, wanneer het fel koud of erg onstuimig regen-weer was, meteorologisch-physiologisch gesproken, gebrek diende te lijden.

Het is verder goed gezien, dat de couvre-nuque in Indië, de witte kap aan het witte overtrek der pet, niet meer *binnenboord* behoeft gedragen te worden; onder de tenten was die broeiing aan het hoofd een ware kwelling; zij werd dan ook alleen gezien op schepen waar het bijzonder kleingeestig reglementair toeging. Maar jammer is het, dat de witte *klepbedekking* niet tevens den weg van de couvre-nuque is opgegaan, of liever, sterker nog, finaal is afgeschafte. Waartoe die anders diende dan om na eenige dagen de sporen van het aanvatten met niet altijd brandschoone vingers den volke te vertoonen, of om te laten zien dat er na ééns wasschen een massa rek in gekomen was, is mij nooit heel helder geweest.

Gelukkig is er thans een groote moeilijkheid èn voor het Departement in Indië èn voor de commandeerende officieren opgeheven, nl., de tot nu altoos nog hangende quaestie der *witte* schoenen. Goddank, zou ik bijna zeggen — nu geen twijfel meer of het *binnenboord* zwart dan wel wit met de schoenen zal wezen, voortaan onherroepelijk *wit* in gewone omstandigheden en alleen voor de officieren is het nog aan den commandant overgelaten of zij het warm of niet aan de voeten zullen hebben. Ofschoon natuurlijk niet alles kan worden voorgeschreven en den commandant de noodige vrijheid moet worden gelaten, zoo geloof ik toch, dat hier diens vrijheid wat meer aan banden had kunnen worden gelegd, en daarmede het reeds bestaande gebruik gehuldigd, dat ook de officieren binnenboord meestal *witte* schoenen dragen. Wel zijn verreweg de meeste commandanten reeds bij witte schoenen groot gebracht, maar toch ik herinner mij een bevelhebber, die de witte schoenen alleen dáárom zoo best vond, omdat ze heel gemakkelijk met schoensmeer of verf *zwart* waren te maken!

De baaien boezeroenen voor de minderen zijn, behalve voor de jongens der opleidingschepen, afgeschaft. Mij dunkt van dat vlugge kleedingstuk ware ook in Indië partij te trekken geweest, om tabula rasa te maken met het, zoo nu en dan niet in tenue loopen in 't baaien hemd en dat buiten de broek bij wijze van samaar of korte chambercloak te dragen. En dat dit gebeurt, is niet te verwonderen, want die hoeveelheid baai, goed aangesloten om 't lijf door de pantalon, is zelfs *na* zonsondergang in Indië — om te stikken!

De bamboe-hoeden zijn in Indië voor minderen tot en met den korporaalsrang behouden gebleven op de wijze van vroeger. 't Is mogelijk dat 't gebruik sedert twee jaar ze wat goedkooper heeft doen worden en tevens leerde ze wat beter te conserveeren. Toen kostte dit hoofddekseel den schepeling *zeventig* cents op zijn boekje en had hij soms *drie*, maar zeker minstens *twee* hoeden per halfjaar noodig, terwijl zij te Batavia bij den maleischen kadraaier, die ze van den wal tegelijk met andere goederen van heel ver meebracht, 40 à 35 cents golden! De bamboe-hoeden zagen er bij het dragen over dag binnenboord al heel spoedig alleronogelijkst uit, zoo door de meestal nimmer schoone handen van janmaat, als omdat ze in minder dan geen tijd allerlei vormen en teekenen van caduciteit aannamen. Hoeden, die in eene maand een belangrijke inkrimping van den rand hadden moeten ondergaan; hoeden, waarvan het midden van den boëm spoedig was versleten, zoodat de uitstaande stoppeltjes een niet onverdienstelijk pluimpje of zonnetje vormden; hoeden, die langzamerhand den vorm van Basile's hoofddekseel of dien van den rechtzinnigen predikheer uit den goeden ouden tijd kregen; hoeden, die aan het vijgenmatje van den kruidenier deden denken — kortom, na een paar maanden gebruik zag de op dagelijksche inspectie aangetreden schare er inderdaad allerpotsierlijkst gedekt uit. Maar, zooals ik zeide, dat alles kan veranderd wezen; tijd baart rozen en wellicht deed hij dat, voor

de bamboe-hoeden in den vorm van goede bergplaatsen aan boord. Daar ze alleen maar over dag, bij debarquementen en naar het inzicht van den commandant bij 't passagieren gedragen werden, kwamen ze bij 't verkleeden der equipage na zonsondergang, wanneer de laken mutsen voor het nachtelijk tenue werden gekregen, in een hoek of gat, of als een stapel *in* elkander terecht, waardoor alleen de zweetband van den ondersten hoed geen gelegenheid had zich ergens op den bol van een der bovenste af te drukken — tijdelijk altijd, want het ging hiermede als met den loop der wereldsche zaken. Die heden nederig was, kan morgen verhoogd zijn.

De nieuwe uniformverandering getuigt van den geest om hetgeen vroeger *niet* reglementair was, maar oogluikend werd toegelaten, *reglementair* te maken. En dit is zeer te loven, want daardoor is aan de billijke wenschen van velen tegemoet gekomen. Zij kan dus door practische strekking op instemming rekenen. Zóó de korte jas, waardoor het bekende »Atjehjasje'' nu ook *buiten* de tropen populair zal worden; zóó de epauletten en passanten voor adelborsten, adjunct-administrateurs en apothekers, en voor de eersten de distinctieven op *beide* mouwen en het officiers-borduursel voor de pet; zóó de autorisatie het *geraamte* van een pet onder de witte kap in plaats van de zware laken pet *zelf* te dragen; en dat is een voorrecht, want ofschoon een exceptie, werd dit laatste, nog zoo heel lang niet geleden, toch geveerd door een reglementen-Torquemada in miniatuur! Zóó met de gehaten groot-tenuekraag voor machinisten, die verviel, de thaus meer sierlijk gekromde chevrons en strepen, alsmede de broeken met gulpen voor de onderofficieren en minderen. Zóó eindelijk de invoering van de dierbare gestreepte katoenen hemden voor ambachtslieden en vuurstokers, alsmede de *werkbreek* bij het werken in plaats van de laken dito. Met dat alles heeft de regeering ongetwijfeld het hart van velen veroverd.

Wanneer er nu nog maar bepaald werd, dat op elk schip een *kleermaker* moest wezen, dan konden de plunjes ook netjes versteld worden. Waarom die onmisbare ambachtsman, onder lieden die voor hun kleerenconfectie zeker niet bij Wörth ter schoole gingen, alleen maar reglementair op *groot*e schepen en op wacht- en instructieschepen thuis behoort, is niet duidelijk. Vooral de nog jonge matrozen gaan bij het »lappen en naaien'' maar hoogst onbeholpen te werk — en dezulken vindt men op *alle* schepen, kleine of groot — terwijl er massa's snijdersgezellen werkeloos rondloopen, die wellicht niet ongenegen zouden zijn om aan boord te dienen. Dat plaatsen van kleermakers alléén op *groot*e schepen, doet mij onwillekeurig altijd denken aan de verstreking van gemak N°. 1 voor de *groot*e en van N°. 2 (van kleiner afmeting natuurlijk) op de *kleinere* schepen! Commentaar overbodig.

De kleermaker brengt mij op een ander ambachtsman, den *schilder*. Ik heb hem nu eenmaal genoemd, ofschoon anders verf en kleeren niet best

harmonieeren; maar daar we toch bezig zijn aan de huishouding, kunnen wij hem meteen afhandelen; een goed gekleede equipage en een net geschilderd schip kloppen toch wel

Het is nu eenmaal *adat* aan boord, dat op schilderdagen alle kwasten, die er zijn, ook in allerlei handen gegeven worden, of deze geschikt zijn tot schilderen of niet. Wat daarvan het gevolg is, leert het enorm en weinig economisch verfvbruik, zonder dat nog gezegd kan worden, dat het schip goed in de verf zit. Daarbij komt nog dat al wat kabelgast, matroos 1ste of 2de klasse is, gesenseerd wordt verf te kunnen aanmaken; die kunst schijnt met de lucht van het kabelgat ingeademd te worden. Wel gelukkig echter het schip waar de commandant of een der officieren *fijn*-schilder is, of de chef d'equipage (schipper) of een der onderofficieren wat van verf aanmaken verstaat, of zelfs waar een der schepelingen in zijn prille jeugd bij een huis- of scheepsschilder in de leer is geweest!

Wanneer er niet meer tegelijk met *kolenladen* geschilderd of, na het schilderen, den Zaterdag daarop het boord flink met water en zeep afgenomen zal worden, dan wel, o gruwel, met een lap met zand, wanneer men de nieuwe verf minstens een week of drie laat besterven alsook een schilder de verf aanmaakt of zijne aanwijzingen daarvoor geeft, dan zal het oorlogsschip, met een flinke laag harde glimmende verf bedekt, alweer minder aan onderhoud kosten dan nu, wat verfstoffen en schilder-materieel aangaat. En wat betreft den tijd noodig voor het alle Zaterdag bijhalen en nalooopen van de roeststrepen en roestvlekken, die bron van kwelling voor den Eerste-Officier, daarop zal enorm gewonnen worden.

Daartoe behoefde niet op *elk* schip een schilder te zijn, maar in tegenstelling met den kleermaker wel op de groote schepen, alsmede op de wacht- en instructieschepen, opdat van daar hun *beroepskennis* der marine ten goede kome.

Een goed gekleede equipage op een sierlijk, net schip; daarbij behooren *im bunde zur Dritte*: goede *koks* en *hofmeesters* in voldoende aantal, en deze, meer nog dan tenue-verandering, belangrijke quaestie willen wij dus meteen zoo terloops bespreken.

Van de kajuits- en officierskoks, scheepskoks en koksmaats, en van de hofmeesters kwamen er blijkens de jongste Begrooting respectievelijk: 11, 21, 14 en 59 te kort.

Ventre affamé n'a pas d'oreilles en dit zoo goed met of zonder zwarte of witte schoenen, bamboe-hoeden of witte mutsen; goede koks en hofmeesters bevorderen het goede humeur aan boord. Uitzonderingen, van onder alle omstandigheden, en dus ook *zonder* goede tafel en bediening, steeds hun braven plicht doende modelsuperieuren, die nooit ontstemd zijn door dergelijke nietigheden, en die in het gewone dagelijksche leven en dus ook aan boord . . . niet voorkomen, laten wij aan den criticus, om zich met hen

aan tafel te amuseeren. Over de digestie behoeven we ons zeker niet benauwd te maken; het zal er maigre chère zijn!

De scheepskok is, over het algemeen genomen, goed voor zijn dienst, wanneer de sterkte nu maar compleet was; de voeding door het Gouvernement verstrekt is uitstekend, maar de tafels der commandanten en officieren laten, wat de edele kookkunst aangaat, dikwijls veel te wenschen over, niet quantitatief maar qualitatief, *n'en déplaie* den grooten roep die daarvan uitgaat. Op de wachtschepen in Holland en ook wel op sommige andere schepen moge door bijzondere omstandigheden die roep werkelijkheid zijn, en een gast, die den voor die bijzondere gelegenheid uitgezochten, wel voorzien en met zorg bedienden disch alle eer aandoet, moge aan den wal teruggekeerd, opgewonden over het gul onthaal, dankbaar zijn gastheeren denken — over het algemeen zal men klaagliederen hooren en van commandanten en van officieren over den kok en den hofmeester. En hoe komt dat? Omdat officiers- en kajuitskoks, alsmede de hofmeesters worden gerecrueteerd uit de scheepsbemanning. Jongens, die niet veel lust of geschiktheid hebben voor den gewonen dienst aan boord, ofschoon zij van het opleidingschip kwamen, worden, wanneer zij niet onzindelijk zijn en geen te ongunstig voorkomen hebben, bedienden achteruit of maken hun entrée in de kombuis als versebalie (helper van den scheepskok). Maar daar de hofmeester, onder wien de een, en de scheepskok, onder wiens orders de ander meer speciaal komt, beiden niet geschoold en maar bij uitzondering goed zijn voor hetgeen zij moeten doceeren, spreekt het vanzelve dat van die opleiding weinig terecht komt.

Zoo is 't met den Hollandschen, zoo is 't in Indië met den Inlandschen jongen, ofschoon deze laatste van nature bij zijn opleiding veel meer geschiktheid voor het bedienings-, niet voor het hofmeesters- of koksvak aan den dag legt dan zijn blanke collega. Van bediende wordt de matroos 3de klasse bij goed oppassen, ordelijkheid, zindelijkheid en eenige geschiktheid, hofmeester; van versebalie daarentegen wordt men koksmaat, en vervolgens scheeps-, officiers- en kajuitskok, namelijk wanneer de dignitaris, bij goed gedrag, enz., snert en bōonen kan koken, blikjes *warmen* en een stuk vleesch niet al te dikwijls *verbrandt*.

Nu zouden wij willen, dat, evenals er aan gedacht is geworden om den aanstaanden scheerders en haarknippers aan boord eenige opleiding te geven, evenzoo de scheepskoks, of, bij gebrek daaraan, een gedeelte van het korps koksmaats bepaald werd geoefend aan den wal, in het gereedmaken van hetgeen voor de tafels van commandant en officieren noodig is. Na een goed geslaagde proef, zouden zij dan officierskok kunnen worden met een flinke betaling, welke laatste in den vorm van toelage bij hun gagement nu door commandanten en officieren wordt gegeven op poene van, bij niet-betaling van die toelage, door den kok in de maag gestraft te worden met verknoeiide gerechten als anderszins. De commandant kan, ja, nu

weer den kok straffen en zwaar straffen ook, telkens wanneer hij slecht kookt, maar och, de man (w. t. v. de kok) heeft het eigenlijk nooit goed geleerd, en het is waarlijk geen bijzaak, in de meestal gebrekkig ingerichte kombuis, wat meer dan snert en boonen te koken; men moet het evenals elk ander vak, geleerd hebben en er in geoefend zijn. De boosheid aan den eenen kant staat nu tegenover verklaarbare onkunde, onbeholpenheid en eindelijk onwil aan den anderen kant; het komt van kwaad tot erger tusschen commandant en kok en daar men aan boord in zee of in Indië geen keuze heeft uit eenig kokspersoneel, moet men zich of tevreden stellen alleen met den scheepsketel of . . . in onderhandeling of minnelijke schikking treden met den kok.

In een tijd, waarin aan de kookkunst nog al aandacht wordt geschonken, adres de Kookscholen, zou het zeer goed mogelijk zijn een korps goede kajuits- en officierskoks te krijgen. Niet dat ik de koksmaats van de marine maar op de kookscholen bij Nederland's maagdenrijen in de leer zou willen doen, maar wel, dat ook zij — de koksmaats, meen ik — cursorisch leerden koken. Wanneer dat toch voor onze a. s. keukenprinsessen en huisvrouwen wordt noodig geacht, zal dit zeker ook wel het geval zijn met de koks van de marine; aanwaaien doet het hun zeker niet.

Op de zeeplaatsen worde alzoo speciaal onderricht gegeven in het toebereiden van eenvoudige gerechten en iets meer; verdere wenken kunnen overbodig geacht worden.

En de hofmeesters? Die moeten en kunnen ook wel aan boord gevormd worden, want wanneer de koks goed zijn, behoeven de eersten zich met de kombuis niet te bemoeien: van hen wordt dan meer speciaal de kennis van den *Oberkellner* geëischt. Maar om een goed en voldoende voltallig personeel hofmeesters te hebben, ook voor de schepen in Indië (waar men zich nu, uit gebrek aan beter, soms met gepromoveerde jongens, oorspronkelijk uit de kampong of eenig logement weggejaagd, moet behelpen), is het noodig dat er meer aandacht geschonken worde aan de opleiding voor deze zeer noodige en voor den commandant en officieren zeer geriefelijke betrekking. Dan zal zij ook niet, z. a. nu gebruikelijk is, door de lieden van »vooruit" zoo'n beetje met den nek worden aangezien. *Il n'y a pas de sottes metiers, il n'y a que de sottes gens.* Niet ieder blijkt steeds even geschikt voor de loopbaan, die hij in den aanvang koos en als voor zich geknipt waande. Een hofmeester, een kok, een ziekenoppasser, enz., in een woord al die baantjesgasten, waarvoor de onontwikkelde schepeling en ook wel de meer ontwikkelde, soms in dwazen hoogmoed den neus optrekt, zijn even onmisbaar, als de commandant, de officieren, de schipper, de machnist, enz., enz., als ieder aan boord, die zijn plicht doet.

Den lezer heil! Sapienti sat!

SCHEIDING VAN HET OFFICIERSKORPS DER ARTILLERIE.

Het eigendommelijk karakter van elk wapen eischt ook van zijne aanvoerders wetenschappen en karaktereigenschappen, welke met die van een ander wapen onvereinigbaar zijn. Indien ZIETHEN en VAUBAN van rol hadden verwisseld, dan zouden beiden fiasco gemaakt hebben en de lijfspreuk van den laatsten, »avide de sang, prodigue de sueur" zou misschien een ruiteraanvoerder voor een raad van eer brengen.

Slechts die officier zal zijn wapen tot hoogere ontwikkeling brengen, die de karaktereigenschappen bezit, welke strooken met den geest van zijn werkkring, en die bovenal lust en vocatie bezit voor zijn vak.

Dwingt men iemand eene carrière te kiezen, waartoe zijn aanleg of neiging hem niet roepen, dan kan men zeker zijn, dat men hem als pillegift een mislukt leven cadeau doet en dat de maatschappij van hem nooit eenig nut te wachten heeft.

Indien men infanterie en cavalerie door dezelfde officieren liet aanvoeren, dan zouden beiden in hunne taak te kort schieten en kan men veilig de sommen aan 't onderhoud besteed als weggeworpen geld beschouwen. In tactiek van cavalerie en infanterie is overeenkomst, voor beiden gelden dikwerf dezelfde regels; bereden artillerie en vestingartillerie daarentegen zijn in hun tactiek, bewapening en strijd veel minder verwant. Geeft men aan beiden dezelfde leermeesters en aanvoerders, dan boeten zij hierbij een goed deel van hunne gevechtskracht in en kan van homogeniteit in opleiding der manschappen bij elk onderdeel van het wapen geen sprake zijn.

Indien het een feit is, dat men slechts kan onderwijzen wat men door en door kent in practijk en theorie, »was man eingelebt hat", dan is het geen gewaagde onderstelling dat eene compagnie vestingartillerie, gecommandeerd door iemand, die in 15 lange luitenantsjaren een goed officier der bereden artillerie was geworden, gesecondeerd door een of meer zoo juist geconfectioneerde luitenants, eigenlijk geoefend, ja misschien gecommandeerd wordt door het kader. De compagniescommandant teekent broodbonnen of andere gewichtige bescheiden en hoopt intusschen op het tijdstip, dat hij niet meer afhankelijk zal zijn van zijne ondergeschikten en dat 't hem weder

gegeven moge zijn, land en leger naar zijne beste krachten en weten te dienen. Dat tijdstip breekt voor den bereden artillerist echter nooit in zijne prilste kapiteins-jeugd aan, nog wacht hem immers het treincommando, een marquant overgangsstadium in zijn amphibiesch leven. Intusschen heeft de vaderlooze compagnie minstens één, hoogstwaarschijnlijk echter reeds meer nieuwe hoofden gekregen, die, nadat ze den weg in hun fort en deszelfs memorie van verdediging hadden gevonden, ook weder, evenals de passa-volanten van weleer, bij andere korpsen of inrichtingen tijdelijk eene vriendelijke opname hebben gevonden. Ook de jeudige luitenants zoeken een goed heenkomen, dobberen op een torpedo of ponton, gieten kanonnen en projectielen, of treden als centaur op en zijn vervangen door collega's van nog later crû. Een eenvoudig naslaan van 't officiersboekje bewijst dat deze toestand niet gechargeerd is; het 3de regiment vestingartillerie telt niet minder dan twee hoofdofficieren en negen kapiteins, afkomstig van het bereden gedeelte, bovendien nog zeven eerste-luitenants, waarvan twee gedetacheerd, en acht en twintig tweede-luitenants.

Het officierskorps van een regiment vestingartillerie bestaat dan ook uit de volgende hoofddeelen: de kolonel en eenige kapiteins, die als luitenant lang bij de vestingartillerie dienden, een groot aantal tweede-luitenants, ongeveer van den leeftijd van den jongsten zoon van hunnen compagniescommandant, en verder als tijdelijke leden eenige kapiteins en hoofdofficieren, die eigenlijk slechts gastrollen vervullen. De *trait-d'union*, 't opvoedend element in het luitenantsleven, nl. de oudere collega's, ontbreekt en een ieder, die bij een regiment vestingartillerie heeft gediend, zal hiervan de schadelijke gevolgen hebben gezien en ondervonden. Toch schijnt men van hoogerhand dit bezwaar niet te tellen, immers hoe ouder een luitenant der vestingartillerie detachering bij 't bereden gedeelte aanvraagt des te spoediger ziet hij zijne wenschen met succes bekroond, ja 't schijnt regel te zijn, dat elk artillerie-officier, die de Hoogere Krijgsschool heeft bezocht, bij de bereden artillerie overgaat; toch zullen de daar opgedane kundigheden, hun nut zeer zeker minstens evengoed bij de vestingartillerie afwerpen, en is de vraag gewettigd of bedoelde officier, vooral indien hij reeds een jaar of tien in dienst is, zijne capaciteiten niet met meer profijt in zijn vroegeren werkkring zou aanwenden.

In de eerste plaats is de vestingartillerie de *souffre-douleur* van den tegenwoordigen toestand; gebrek aan stabiliteit in de compagnies- en fort-commando's en een luitenantskorps, uit enkel jeugdige elementen bestaande, werken zeker ongunstig op de ontwikkeling van dit wapen.

Omkrans hem niet met boeken en met blâren,

Al wat in boeken staat is in dat hoofd gevaren.

Het grafschrift V. M. voor Nederlandsche artillerie-officieren. Gisteren commandant van een fort, dat de natie een klein millioen kostte, de hoek-

steen van onze onafhankelijkheid; heden de beschikking over duizende guldens tot aankoop van remontepaarden en het rijk vertegenwoordigend bij de belangrijkste beraadslagingen over paardenfokkerij, waarbij de belangen van eene landbouwende provincie zijn gemoeid; morgen hoofd eener werkplaats, waar de belastingpenningen van velen in oorlogsmaterieel worden omgezet, of lid eener keuringscommissie, waarin hij zijn gouvernement zal vrijwaren tegen fraude van mannen, opgegroeid in hun vak of handel. Voorwaar gebrek aan verscheidenheid kan men onzen werkkring niet ten laste leggen, de moeilijkheid is maar om er zijn verstand bij te houden. Wat moet de opleiding van artillerie-officiëren het ideaal zijn van den modernen paedagoog, die in eene breede basis van ontwikkeling zijn heil zoekt; alleen de voorbereidende studiën, zijne beroepsvakken nog daargelaten, zouden hem recht geven op den meer en meer in zwang komenden professorstitel.

Buiten de grenzen van ons klein vaderland, in elken staat met een op moderne leest geschoeid leger, heeft men door verdeeling van arbeid zich een betere productie verschaft. Daar bestaan twee soorten van wetenschappelijke en practisch goed onderlegde artillerie-officiëren elk door eene speciale opleiding gevormd, terwijl alle Europeesche natiën zich bovendien niet de kosten ontzien om in die korpsen elementen te vormen, die uitblinken hetzij in techniek of dressuur. Al moesten deze personen voor hunne vorming zelfs buiten de grenzen van hun vaderland die kundigheden opdoen, met woeker zullen die uitgaven vergoed worden door de baten van de opgedane kennis en ervaring ten voordeele van het leger en 's lands schatkist. Tot nog toe zoekt Nederland ook op dit punt in 't isolement zijn kracht.

Velen erkennen bij ons de fouten, die de organisatie van 't korps artillerie-officiëren aankleeft, ja zelfs wijzen maatregelen van hoogerhand er op, dat men ook daar niet onverdeeld met den tegenwoordigen toestand is ingenomen. Wij hebben 't oog op de detachering van enkele oudere kapiteins en luitenants der bereden artillerie bij de vestingartillerie. Die maatregel voor allen door te voeren, die binnen een jaar zouden promoveeren, bleek met 't oog op de belangen van het bereden gedeelte ondoenlijk; de vraag is echter of de opofferingen, die men den enkelen slachtoffers en het rijk in pecuniëelen zin oplegt, hare rente opbrengen.

Gering moet men deze niet schatten vooral van de zijde der officieren, gedetacheerd bij de vestingartillerie, soms binnen enkele maanden in een ander garnizoen tot kapitein of majoor bevorderd en eindelijk als vredig thuis, een treincommando of batterij misschien een honderd KM. verder, waarlijk de wandelende jood is een oud Amsterdamsch ingezetene bij hem vergeleken.

Door bijna elk artillerie-officier wordt de wenschelijkheid erkend om het korps te scheiden in een bereden en een onbereden gedeelte. Als hoofdmotief daartegen hoort men gewoonlijk slechts één reden aanvoeren, nl.,

dat elk gedeelte op zichzelf te klein zou worden om aan zijne deelgenooten eene behoorlijke promotie te bezorgen. Daargelaten of 't persoonlijk belang in deze den doorslag mag geven, zoo komt 't ons voor, dat 't feit op zichzelf volstrekt niet onlogenbaar is. Buiten beschouwing latende de officieren werkzaam aan het ministerie van oorlog en ten bureele van den inspecteur, zou de vestingartillerie aan officieren tellen: 1 generaal-majoor, 5 kolonels, 18 oversten en majoors, 83 kapiteins en 300 luitenants, dus sterker zijn dan het gezamenlijke officierskorps van de cavalerie en genie. De bereden artillerie zou tellen: 1 generaal-majoor, 3 kolonels, 8 oversten of majoors, 36 kapiteins en 87 luitenants, dus sterker zijn dan elk der genoemde korpsen afzonderlijk.

Bezuiniging van een bureel, een rad minder in 't administratief beheer, zijn de voordeelen, die dadelijk in het oog springen, maar boven alles 't bezit van twee officierskorpsen, waaraan 't mogelijk zijn zal zich met lust en ijver op eene taak toe te leggen, waaraan 't gegeven moge zijn om door kundigheden en ervaring hunne korpsen weder die reputatie te bezorgen, waarvan CHASSÉ eens schreef, doelende op den grootsten veldheer dezer eeuw: »Omdat de bekende reputatie der Hollandsche artillerie den KEIZER had bewogen haar bij voorkeur meer beschikbaar te houden.»

H. VAN SOETERMEER Vos.

Utrecht, 12 December 1894.

BOEKAANKONDIGING.

De militaire wetten van den Heer SEYFFARDT, beschouwd in verband met de defensie van ons land, gevolgd door een schema van legerorganisatie en van regeling van den militairen dienstplicht door A. J. DE KOFF, Gepens. Kolonel. Amersfoort, J. VALKHOFF. 1894.

Het werkje, waarvan de titel hierboven afgedrukt staat, kan men in zeker opzicht een muzikale critiek noemen, aangezien het in hoofdzaak eene critische beschouwing bevat van des Heeren SEYFFARDT'S toekomst-muziek (bladz. 29), zooals deze ons tegenklonk uit de militaire wetten, welke in het laatst afgevoerd parlementaire tijdvak werden ingediend.

Ter voorkoming van misverstand wijzen wij er op, dat wij bij het neerschrijven van het woord toekomst-muziek, in dit verband, geenszins denken aan eene meer volkomen, muzikale uiting van hooger bewerktuigde wezens, die in ontwikkeling ver boven ons staan, doch dat wij meer denken aan die imitatie-muziek, welke — gebruik makende van instrumenten, die den naam van muziek-instrument geenszins verdienen, en de lessen minachtende, welke door de logische ontwikkeling der muzikale wetenschap gegeven worden — eene aaneenschakeling van tonen doet hooren, welke gewoonlijk alleen beoogt en bewerkt, dat de lachlust van den toehoorder wordt opgewekt.

Hoewel nu de bespreking van een, weder in het stof der archieven opgeborgen wetsontwerp, op zichzelf beschouwd, eigenlijk geen waarde heeft, zoo hebben deze beschouwingen toch dit nut, dat hier een geheel stelsel met de verschillende maatregelen, die de uitvoering daarvan moesten voorbereiden, gewogen — en te licht bevonden — wordt en dat die veroordeeling komt van de zijde van iemand, die, nu eens niet op theoretische gronden maar op den bodem der practijk staande, de onhoudbaarheid van het bedoelde stelsel aantoonde. Vooral daar, waar het noodig kan zijn personen en stelsels te beoordeelen, kan dit „anspruchslose” boekje nut hebben.

De overwegingen, waarop deze veroordeeling berust, zijn voornamelijk ontleend aan de onvoldoende regeling der oefeningen; de gebrekkige voorziening in de behoefte aan officieren en kader, uit de dienstplichtigen te vormen, in verband met de voorgestelde vermindering van het beroepskader; het onvoldoend aantal vrijwilligers en paarden, in de formatiën der verschillende korpsen opgenomen; de te geringe sterkte der tactische eenheden en de gebrekkige voorziening in de bescherming der mobilisatie en concentratie.

Wij moeten, om niet te veel van de aandacht der lezers te vergen, ons tot ons leedwezen het genoeg onzeggen hier eenige citaten te laten afdrucken en bepalen ons daarom tot het afschrijven van de volgende conclusie: »Ook hiernit" (opleiding tot militie-officier of onderofficier) »blijkt weder, dat bij den Heer SEYFFARDT de oefening slechts in de tweede plaats in aanmerking kwam, wanneer hij maar soldaten had, geoefend of ongeoeffend, dat kwam er niet op aan, als hij zijn ideaal, een volksleger, daardoor maar bereiken kon. Mochten daarom ooit zijne ideeën tot uitvoering komen, dan is het te hopen dat, wanneer onze vrijheid bedreigd mocht worden, de God van Nederland over die vrijheid zal waken, want wijzelven kunnen het niet."

Een volledig overzicht te geven van Schrijvers voorstellen omtrent regeling van den dienstplicht en van de legerorganisatie zou ons te ver voeren. Schrijver wenschet) peroonlijken dienstplicht met 12-jarigen diensttijd, waarvan 7 jaar in het leger en 5 jaar bij de landweer, met algemeene *schiefoefen*plicht voor de niet bij het leger ingedeelden gedurende 12 jaar. Zijn veldleger telt \pm 46.500 officieren en minderen, waarbij 15 eskadrons cavalerie en 20 batterijen veld- en rijdende artillerie; de eskadrons cavalerie kunnen steeds op oorlogssterkte, de batterijen, op 3 caissons na, compleet uitrukken. De depots kunnen na afloop der mobilisatie 3 reserve-eskadrons en 3 reserve-batterijen uitbrengen. De vestingtroepen tellen \pm 27.000 officieren en minderen met de noodige depots. De landweer doet beschikken over 21 compagnieën veldinfanterie, 34 compagnieën bezettingsinfanterie en 34 compagnieën vestingartillerie, met eigen kader, aangevuld door officieren en kader van beroep en officieren *ter beschikking* (officieren, die bij het actieve leger niet meer voor bevordering in aanmerking komen, en waarvoor Schrijver een afzonderlijke regeling ontwerpt).

De voor- en nadeelen, aan het door Schrijver aanbevolen stelstel verbonden, zullen wij hier niet nader bespreken; de aandachtige lezer zal, in verband met het denkbeeld, dat hij zich van legervorming en legerorganisatie gevormd heeft, daaromtrent zelf het beste kunnen beslissen.

(1)